

Наталья Арсеньева

Пад сінім небам

Пад сінім небам... (Замест прадмовы)

Ад злых, няветлых песьняў гора,
ад змораў шэрае зямлі
у неба сіню, ў неба мора
ты зрок прысталы падымі.
У сінім небе няма распачы
глухой, што гасіць паволі ўсё,
пад сінім небам усё іначай —
здаецца сьветлым, як сны, жыцьцё,
Такім нязнаным, дзіўным, узьлётным,
жыцьцём-натхненьнем бязь сьлёз, турбот.
У сінях неба несмяротных
бясконцым сьветам сплыве год.
Дык гэі у неба, у край бязь сьценяў,
Ад зла, нязбыўнага ў жыцьці,
на белых крылах летуценья,
Пясьняр, па слова-чар ляці!

*** Сонца вяснянае ў золаце косаў...

Сонца вяснянае ў золаце косаў,
срэбныя вербы на плёсах бялёсых,
восені зырка-чырвонай пажары,
ночныя зводы і ночныя чары,
сэрца развагі і сэрца парывы,
песьні, што ўлетку сплываюць на нівы,
плач лесуна, сіль вазёр лебядзіных,
жахі глухое паўночнай гадзіны,
долі пакора і з доляй змаганьне,
роднай старонкі ціхое каханьне, —
ўсё, што у думках нясьцішных пая, —
вершы мае.

I. Родны край

Край

Сонца заходзіць... На вежах кляшторных
скрозь загараюцца тысячы зорных
зырка-чырвоных агнёў...
Хораша... Сэрца ж міжвольна імкнецца
ў край, што яшчэ харашэйшым здаецца,
родны, найлепшы з краёў.
Там... Там усё быццам так, а іначай
хваляй у сэрца ліецца гарачай,
там... Там усё мне мілей:
сіняе, сіняе неба бясконца,
шчыра вясёлае, яснае сонца,
далеч бязмежных палей.
Там, там у гожыя, цёплыя ранкі
песьняю срэбнай вітаюць жаўранкі
першыя пробліскі дня,
песьняю будзяць ціхія лагчыны,
дзе яшчэ пасмам густым, цёмна-сінім
сонна калышацца ймгла.
Сонца расу там усьмешкаю сушыць,
вечер там краскі калыша, варушыць,
хваляй плыве па лугох,
хвоек зялёных шумяць верхавіны,
ў жаху адвечным трапечуць асіны
ў змрочных, гушчарных барох.
Вёсны там... Пешчы нясьмелыя сонца
будзяць жыцьцё пакрысе у старонцы,
робіцца неба сіней,
вечер крыніцай пад небам плюскоча,
нешта зямлі веснавое шапоча,
звоніць, пяе ў лагчыне.
Леты там... Хвалі па жыце лунаюць,
колер зялёны на срэбны мяняюць,
срэбны на сіні, сівы...
Сьцежкай вузкой у жытох заблудзіцца —
золатам можна накрыцца, заліцца:
жыта — вышэй галавы.
Восень там... Постаці жоўтых бярозаў,
ліст, парудзелы ад першых марозаў,
скрозь пад нагамі шуміць,
плавае зь лёгкаю хваляю ветру,
срэбрам блішчыць у празрыстым паветры
ніць, павучыная ніць...
Зімы там... Песьні дзікія завеі,

ночы глухія, у небе лілеі —
 краскі сьцюдзёныя зор,
бор, што прыбраны у сьнежныя шаты,
высіцца пышны, магутны, багаты,
 топчачы сьценяў узор...
Вёскі там... Мох, саламяныя стрэхі,
чырвань рабін у садку для пацехі,
 студня з даўгім жураўлём,
куст недацьвілай, апалай паўрожы,
крыж учарнелы ў канцы раздарожжы,
 дах ад дажджу над крыжом.
Вечарам травеньскім тут, на растані,
людзі пяюць, адмаўляюць літаньні,
 кленчаць на цёплай зямлі...
Кленчаць, а сонца за вёскай зьнікае,
ніткай густой, залатой падтыкае
 крыж, і людзей, і палі...
Верай магутнаю, сьветлаю сілаю
вее над гэтай грамадкай пахілаю,
 надзіць прыгожасьцяй май...
Нават адзін абразок гэтка ў полі —
й сэрца цябе не забудзе ніколі,
 родны мой край!

Крыніца

За ніўямі, балатамі,
за хваёвымі барамі
ёсьць празрыстая крыніца.
Ўсе атруты, ўсе пакуты
з сэрца людскага, бы путы,
зьніме дзіўная вадзіца.
Лечыць цела, што збалела,
і душу, калі змарнела,
веру, моц ліе у грудзі.
Вось гадамі з калітамі
да яе й брыдуць лагамі
горам гнобленыя людзі.
Толькі ж горкая дарога
да яе... Людскім нябогам
гэтым — сьмеласьці ды сілы

не дастала... З паўдарогі
іншых пушчы і разлогі
завярнулі... Тых вунь зьбілі
з ног ці гора, ці турботы,
ці мо сьлёзы адзіноты.
Зноў жа гэтыя згубілі
веру ў долю, ў свае сілы,
ў сілу дзіўнае крыніцы.
А бязь веры — стой дзень цэлы,
не, ня дасьць здароўя целу
жыцьцядайная вадзіца.
Ды нялёгка і далёка
нават зь вераю глыбокай
дашукацца той паляны,
дзе зьлёнаю лагчынай
мкне удалеч ручаіна,
гоіць сэрца, гоіць раны
над вадою над жывою,
дзе ківаюць галавою
сіняватыя вярбіны,
дзе на словы людскай мовы
сьвежы, сонечны, бы новы,
грае бор на ўсе галіны!
Тут у цішы ўбогі, хворы,
пазабыўшы крыўды й гора,
неўзабаве схамянецца.
Сілы — дасьць яму крыніца,
веру — сонца, што іскрыцца,
сьмеласьць — неба, што сьмяецца.
Дзень сыяе пра шчасьце з воляй,
ноч спаўе ціхой патоляй,
замірыць з жыцьцём нямілым...
Гляне ў неба — й зноў паўстане
на няроўнае змаганьне
верны сын зямелькі шчырай!

Пралескі

Мілыя, мілыя сінія кветкі,
сьветлай вясны улюбёныя дзеткі!
Кветак ёсьць шмат, што за вас прыгажэй,

толькі, пралескі, вы сэрцу бліжэй...

Гляну я ў вашыя сінія вочкі —
і быццам бачу гайкі і лясочкі,
дзе з-пад сьнягоў пазіраеце вы,
мілыя дзеці вясны!

Толькі зірну я на вашыя краскі,
ўспомню вясновыя шчырыя ласкі,
ласкі і сонца й нябёс,
песні, што ветрык прынёс
зь ясных палёў, дзе зямля абсыхае,
сонца дзе з раньня да ночкі гуляе.

Вашыя вочкі ў сабе адбіваюць
сіняе неба і хмаркі, што таюць,
будзіце ціхі, родны мне сум,
нібы у лесе вясняны той шум,
будзіце сілы, што ўзімку драмалі,
будзіце думкі, што скутыя спалі,
будзіце шэпты надзей,
што мне за ўсё салатзей...

Поўныя рожавай мглы пералескі
вас гадавалі, красуні-пралескі,
неба вас песьціць, вам сонейка шле
золата кос, пацалункі нясе
ветрык вам весьні... вас любіць вясна,
вас па лясох рассыпае яна.

Вы усыцілаеце сьцежку вясне,
вы яе сымбаль, адзнака яе...
Мо вы таму мне за ўсё й салатзей,
дзеці вясняных надзей?

Васількі

У жытох расьцьвілі, расьцьвілі васількі...
На прасторах шырокіх, ня нашых палёў,
між маўклівых, зялёных яшчэ каласоў,
на чужацкай зямлі расьцьвілі.

Расьцьвілі, па узгорках пясчаных бягуць...
А ўнізе, пад гарой, зелянеюць кляны,

асыпаюцца яблыны — сьлёзы вясны,
і цьвітуць васількі і ў лагу.

Краскі любыя, памяткі іншых палос,
белых дзічак на межах, сьцяжынак-шляхоў,
краскі — памяткі песьні званкіх жаўрукоў
пад паветкаю сініх нябёс...

Там, у родных палёх, вы ня гэтак цьвілі,
гэткі сум не імгліўся у вашых вачох,
гэтак хутка ваш стан не хінуўся, ня сох,
краскі роднай, далёкай зямлі!

Летуценьні

Дзе ў чужыне будзе сад так гадаваны,
Дзе такі там хорам важна збудаваны,
Што мне замянілі б хату і бярозкі,
Хату і бярозкі беларускай вёскі?
Я. Купала

Часам, як толькі заплюшчу я вочы,
бачу я край той, дзе мора плюскоча,
бачу я фарбы паўдня.

Бачу я мора духмянае кветак,
белыя дрэвы, прыгожа ўсё гэтак
ў ласках гарачага дня.

Бачу нябёсныя сінія далі,
ўзоры, што зорныя ночы саткалі
з кроз, успамінаў, надзей...

Гэта — краіна маіх нарадзінаў,
тая, што сьніцца мне ночнай часінай,
праўда, радзей а радзей.

Толькі чаму ж маё сэрца ня йрвецца
ў тую краіну, чаму яно б'ецца
ціха, спакойна зусім?

Мусіць, чужыя паўдзённыя чары —
новы абраз — гэны, колішні, стары,
выціснуў ў сэрцы маім.

Нашага кволага сіняга неба,

нашых палосак нясьпелага хлеба
сяньня адных я хачу.

Сум нашых срэбрам раззораных ночаў,
рэчкі, што ў лозах зялёных плюскочуць, —
толькі яны уваччу.

Ці ж мне заменіць блакітнае мора,
ці ж мне заменяць няўсяжныя горы,
зораў паўдня каласьсё —

нашае цьмянае сонца ціхое,
любае думкам і сэрцу ўвясною,
любае мне над усё?

Не, бо ля сьветлага сіняга мора
вечна аб радасьці хвалі гавораць,
там ад яе не ўцячы,

бо там бяз працы, а родзяць зярняты,
бо там чужое нам вечнае сьвята,
тамака сэрца маўчыць.

Тут жа ж, у нас, па гайкох, пералесках
посьля зімы зацвітаюць пралескі,
сьцюжу зьмяняе вясна.

Тут пасья гора жыцьця шлях сьвятлее,
тут пасья сьлёз расьцьвітаюць надзеі
тут і у сэрцы вясна!

Песьня

Па вузкіх палосках, па нівах
Ляціць яна ў сумную даль,
І чутны ў яе пералівах
Заўсёды — ці смутак, ці жаль.

Ня шэпчуць ў задуме бярозы,
Ня жаліцца рэчцы чарот —
Не, гэта адвечныя сьлёзы
Свае вылівае народ.

Ня хіліцца ў полі каліна,
Вітаючысь зь яснай зарой —
Не, гэта гаруе дзяўчына

Над доляй гаротнай сваёй.

Ня ветры у полі шырокім
Панура і глуха шумяць —
Не, жней гэта горам глыбокім
Цягучыя песьні зьвіняць.

Відаць, што гаротна іх доля,
Што шмат у іх жыцьці клопот,
Бо ў песьнях нячутна ніколі
Вясёлых ці радасных нот...

II. Абразкі

Вясна

З кажнай хмаркі ў небе празрыстым,
з кажнай лужынкi сьветлай і чыстай
усьміхаецца ясна вясна!

Надзяць сiняй нябёсныя далі,
ручаі звон і грукат узьнялі,
запраўды, надыходзіць вясна!

Сьнег ляжыць яшчэ коўдрай ваўнянай
пад узгоркам, а вецер вясняны
ўжо прымчаўся ні згэтуль, ні стуль,
абсыхаюць у садзе сьцяжыны,
і набраклыя яблыні галіны
прагна йрвуцца да сонца касуль.

Сэрца б'ецца трывожна, няроўна,
мне і сумна, й вясёла-чароўна,
вусны ціха шапочуць: «Вясна...»

Недзе радасьці дзіўнай падзецца,
ўсё сягонья зрабіла б, здаецца,
бо папраўдзе на сьвеце вясна!

***** Сьветла спакойна лёгка бяз канца...**

Пасьвячаецца маім таварышкам Оле, Лідцы і Галі.

Сьветла, спакойна, лёгка бяз конца,
Грэ і лашчыць вясеньняе сонца.
Сінія далі ў імгле нягустой,
Лес прад вачмі вырастае сьцяной.
Сьнег між кустамі, між пнямі бялее,
Ветрык вясеньні, жартуючы, вее
З поля, дзе густа чарнее зямля,
З поля, дзе сёньня пануе вясна.
Там, дзе з блакітам зьліваюцца далі,
Горы палоскаю сіняю ўсталі,
Места там недзе, між гор залягло,
Ў дымцы хавае сваё хараство.
Звоняць у Вільні ледзь чутна і гукі
Сэрца чапаюць знаёмаю мукай.
Ціха... а тут, паміж соснаў старых,
Ўецца дарога да елак густых,
Ўецца, зьнікае, ізноў выбягае,
Поле і сьнег у кустох агібае,
Ўецца лагчынкай, дзе цені ляжаць,
Сосны дзе ў сіняе неба глядзяць.
Ціха, ўсё ціха... Заплюшчыўшы вочы,
Тут-бы, на сонцы, сядзела да ночы,
Твар прылажыла-б да цёплай зямліцы,
Слухала-б грукат вясеньні крыніцы,
Слухала-б тое, што ветрык пяе,
Ўсё, што гаворыць душы аб вясне...
Сьветла, спакойна, лёгка бяз конца,
Грэ й ласкае вясеньняе сонца!

Красавік

Максіму Гарэцкаму

Неба сіняе, сіняе, сіняе...
Ані межаў у ім, ані дна.
На зямлі ж прыгажуняй-княгінню
пазірае мне ў вочы вясна.
Лазьнякі срэбным пухам акрыліся,
вечер пыл па-над імі мяце,
тут — пралескі ў раўку затаіліся,

сірацінай фіялка цвіце,
там — жаўцеюць вяночкі вясновыя
красак нейкіх нязнаных яшчэ,
там — ізноў — залатыя, ліловыя...
Зь іх вясна дываны свае тчэ.
Як тут ціха, ні гулу, ні гоману,
пачынае нат сум засынаць,
ды душою жывою, нястомнаю
чую ўсё ж я, што ўсюды вясна.
І нічога мне ўжо не жадаецца,
ні каханьня, ні сьветлых мінут,
у душы маёй штосьці зрываецца,
што няўзнак адцвітае, а тут —
тут фіялкі цвітуць цёмна-сінія,
сеюць водар салодкі вясны,
што брыдзе прыгажуняй-княгіняю,
рассыпае вясновыя сны.

Май

Абляцелі вішні... Пагусьцелі клёны,
зашумеў, бы ўлетку, сьвежы, новы гай,
праляцеў нячутна красавік зялёны,
на зямлі пануе сьветла-пышны май.
Пасінула й неба... Ласкай залатою
залівае сонца поле і мяне.
Пасмаю сівою проста прада мною
таюць плямы-горы недзе ў тумане.
Сонца шчыра грэе. Хораша у полі,
зацвітаюць краскі між травы густой.
Чую ўсёй душою, што я зноў на волі,
што узноў у сэрцы — веснавы настрой!
Сьцень наклаўся сіні ад бярозаў тонкіх
на дыван, заліты залатым сьвятлом.
У красе калінаў, у лістках рамонкаў
сьвецяцца расінкі, з маладым лісьцём
ветрычак жартуе, а ўгары, ў нябёсах
белыя хмарыны заплятаюць сець.
Пад гарой палоскі маладых калосьсяў
зырка зелянеюць... Хочацца глядзець,
заглядаць бясконца у блакіт празрысты,

аб нічым ня думаць, толькі сьніць а сьніць,
сьніць аб сінім небе, гэткаім чыстым-чыстым,
і аб сонцы й шчасьці, што мне значаць дні.

Ноч

Загасьлі апошнія косы
кароткай маёвай зары.
І чыстыя зоры, як росы,
як сьлёзы, зазьзялі ўгары.
Растаялі лёгкія хмары,
і сталася неба — бяз дна.
Спавіўшы імглою абшары,
там ноч панавала адна.
Акрыўшыся хусткай туманаў,
ступіла яна на зямлю,
над сьветам, паснулым да рана,
раскінула ўладу сваю:
спляла сіняватыя сьцeni
між цёмных кляновых камлёў,
і месяца косы-праменьні
сыпнула у цемру палёў.
Збудзіла зноў ночныя змовы,
шэпт-шэlex густое травы,
ўзьняла з жабім хорам размовы,
заплакала ў плачы савы.
Да сэрца людскога паволі
вужакай сьлізкой падпаўзла,
старыя, забытыя болі
з прадонья узноў узьняла.
Збудзіла ў адных, не іначай,
як важкай крануўшы рукой,
найгоршае пекла распачы,
а ў іншых — дзіўны супакой.

На сенажаці

Косы зьвіняць... Сьпеўна ўзносяцца зыкі,
поўняць жыцьцём жаўтацьвет-сенажаць

майстры дзіўныя зь нязнаных музыкаў,
косы зьвіняць...

Кмена пах цягне па мокрых пракосах,
водарыць сенам у пухкіх капах!
Дыхае поле у сонцавых косах,
кмену йдзе пах...

Песьню жанкі запяялі нясьмела,
і — звоніць уся сенажаць,
з гукамі — ўдалеч, здаецца б, ляцела...
Косы зьвіняць...

Улетку

Жамчужнай мглою хмаркі абвязалі
Нябёсы, сонца пуць.

Па залатых жытох сярэбраныя хвалі
Плывуць, плывуць, плывуць...

Які прастор кругом! Бязь берагу, бяз краю
Кальшуцца жыта!

Ў ружовым полымі вятраны дзень згарае, —
Як цёпла, любата...

Шматфарбным дываном, красой-вясной сатканым
Лажыцца сенажаць.

І ў дзень, і на зары, і ўвечары, і зрана
Там жаўранкі зьвіняць.

І звонкі іх прызыў, і лёгкія ўздыханьні
Красуючых палей, —

Нясуцца да нябёс малітвай дзякаваньня
Вышэй, вышэй, вышэй...

У лесе

Ф. К.

Лес вітаў нас нячутнымі словамі,

нам смялася неба празрыстае,
а над намі, ўгары над дуброваю,
хмаркі таялі, лёгкія, чыстыя.
Па узгорках, па травах уквечаных
косы сонца нізкога туляліся,
у аўсох запыняліся нечага,
адпльвалі, ізь ценем зьліваліся...
Штось шасьцеў лес... Дубровай зялёнаю
слаў ізь ветрам нам шэлехі зводныя,
і здавалася дзіўна знаёмаю
мова іх, і чужая, і родная...

Вячорны абразок

Зьмярканьне...

Зь яснага блакіту
зьнікаюць фарбы, бліскі дня,
і чыстым золатам заліта
ціхіх палёў далечыня.

Істужкай сьцежка ўецца ў жыце,
зьбягае ўніз, паўзе вышэй,
праз ручаёў сталёвых ніці
бяжыць кудысь далей, далей...

На ўзгорку млын-вятрак ляніва
крыламі часам узмахне,
і статак галубоў пужліва
з-пад даху ў неба-выш памкне...

Лятуць, купаюцца ў паветры,
зьнікаюць, круцяцца узноў
лісты, што ўвосень носяць ветры,
а захад іх фарбуе ў кроў.

***** Вечар неба хварбуе ў гарачыя тоны...**

Вечар неба хварбуе ў гарачыя тоны,
Чыстым золатам густа залоціць рабіны, —
І здаецца паветра густым і зялёным,

Як вада у вазёрах, зялёных ад ціны.

Гаснуць косы на вежах готыцкіх касьцёлаў,
І, зьніжаючысь, шклы запаляюць агнямi.
Зоры — вочы малых засмучоных анёлаў, —
Мігацяцца у хмарах, парваных над намi.

Час таёмны, ня ноч і ня дзень, калі цені,
Цені ночы зьліваюцца з косамі сонца,
Калі хочацца раптам устаць на калені
І стаяць так бяз руху, маўкліва, бяз конца...

Ў гэты час ад’жывае у думках старое,
Ўспамінаюцца даўныя сэрца хваробы...
І так лёгка душою — вячэрняй парою —
Зразумеці сусьветныя сумы й жалобы!..

Разьвітаньне

Тонкай мглою абвязаліся сінія далі,
сінія-сінія далі на ўзьмежжы нябёс.
Па жытох расплыліся вятраныя хвалі,
ветру плаўныя хвалі, што вечар прынёс...

І паволі, паволі чырвоным пажарам
заялося чырвоным пажарам усё:
і жыты, і кляноў верхавіны, і хмары,
й нат будзённае, шэрае ў шэрым, жыцьцё.

Дзень канаў зь недаверлівай, кволай усьмешкай,
з прыкрай, горкай усьмешкаю хворых людзёў,
і зьвінелі яму разьвітаньне ўзьмежкам
зелянкавыя конікі — дзеці палёў.

Разьвітаньне з жыцьцём, разьвітаньне навекі,
разьвітаньне навекі з жыцьцёвай маной,
калі чорная ноч моцна сьцісьне павекі,
моцна сьцісьне павекі над сьцерплай зямлёй...

Перад ночай

Цямнее заход над палоскаю бору

далёка... далёка... Над самаю ж скроняй
шапочуць галіны расьцьвілае ліпы,
што цьвет залаты долу сыпле і сыпле.
Успыхнулі першыя зоры ў прадоньні
над цёмнай, далёкай палоскаю бору.
І ноч агарнула сьвет сінняй тугою,
і сыціхлі ў той сіні апошнія гукі...
Ды думкам, хаценьням — няма супакою,
плывуць яны, думкі, як хвалі ракою,
аж хочацца выцягнуць, выкінуць рукі
у ноч, што накрыла сьвет сінняй тугою...

Ночка

Ночка ціха'я, расістая
Йшла над палямi-лагчынамі.
Зоры паліла празрыстыя
Ў небе, паміж аблачынамі.

Кідала кроплямі роснымі
Ўправа, улева, ўгару.
Пахамі мляўкімі, млоснымі
Дыхала ў сонным бару.

Чуць варушылі галінамі
Ліпы, красой абсыпаня.
Ў шэляху траваў з травінамі
Чуліся гукі нязнаня...

Над балатамі бяздоннымі
Зьзялі агні дзе-нідзе,
Млелі струхлелыя, сонныя
Івы ў ліпкім тумане...

Ночка, тваймі гэта чарамі,
Ночка, тваймі гэта дзівамі
Збуджаны зоры між хмарамі,
Сплецены мглы па-над нівамі...

Ты гэта, вечна чароўная,
Ў соннае сэрца ўвайшла —
Думкі мае невымоўныя
Ўсе зразунела, знайшла...

Лес шумеў

Лес шумеў... Ледзьве чутнымі гукамі
гоман соснаў высокіх сплываў.

Вецер дзіўна-прыгожымі згукамі
новы шэпт, новы сьпеў выклікаў.

Між камлямі хваінаў чырвонымі
зьзяў крываваы асеньні заход.
Далячынямі неба прадоннымі
выплываў белых зор карагод.

А між імі, з усьмешкай халоднаю,
ўсходзіў месяц, прыбраны ў імглу.
Гэны вечар малюнкамі роднымі
выклікаў нейкі смутак, тугу.

Смутак рос, калыхлівымі хвалямі
плыў аплыў у душу ён маю...
Так туман, неабсяжнымі далямі,
залівае увосень зямлю.

Жоўтыя клёны

Жоўтыя клёны, у фарбах асіны,
Гронкі крываваыя ў вецці рабіны,
Сіняе неба... Ў начныя часіны
Дождж з дагараючых зор.

Ў травах пажоўклых бліскучыя ніці —
Людзям ніколі танчэйшых ня зьвіці,
Астры астатнія ў садзе — ня рвіце:
Восені гэта убор.

Восень, прыбраўшыся ў кроў і у сонца,
Ў золата — лісьце, ў жамчуг — валаконцы,
Зь ліры сваей здабывае бясконца
Струнаў глухі перабор.

Раняць душу ледзьве чутныя гукі —
Самі сабой апускаюцца рукі, —

Родзяць у сэрцы жальлівыя згукі,
Восені песню-жальбу.

Родзіцца песня і ў небыт спывае
Разам зь лістамі, што клён абтрасае,
З сонцам, што ў чырвані дрэў дагарае,
Зь першаю кропляй дажджу...

Восень

Як не любіць мне восень залатую,
калі праз вопратку асін густую
тон прабіваецца чырвоны, слаўны тон,
і ў золаце стаіць маўклівы пышны клён?

Як не любіць мне восень залатую,
калі на ніву зжатую, пустую
ліецца уначы, як малако, туман
і павучыньне скрозь на хмызьняку палян.

Як не любіць мне восень залатую,
як не любіць мне частку года тую,
калі я веру ўсім, калі душа гарыць
і хочацца так век, хоць сумаваць, а жыць...

*** Сыплюцца з клёнаў лісты...

Сыплюцца з клёнаў лісты,
сыплюцца ціха, маўкліва,
крыюць зямлю і кусты
пражаю жоўтай, шасьцівай.

Сыплецца саду краса,
кроплі дажджу, як раса,
зьзяюць сыцюдзёнай палівай.
Восень... дык дождж і ня дзіва.

Сыплюцца з клёнаў лісты,
сыплюцца ціха, маўкліва,
крыюць зямлю і кусты
пражаю жоўтай, шасьцівай.

Сэрца і б'ецца й баліць,
Плача па небе й зямлі,
Тоне у сумах, сумлівах.
Восень... дык сум і ня дзіва...

***** У небе палаюць чырвоныя хмары...**

У небе палаюць чырвоныя хмары.
Як горкія мары, на нівы, папары
кладуцца вячорныя сыцені.

Ад пахаў гарачых рака, бач, самлела,
нячутна, нясьмела сьвятло адляцела,
сплёў месяц прывідныя сеці.

Ноч сонныя дрэвы прывабіла ласкай,
таёмнай, нянаскай, нячутаю казкай
апошнія сыцішыла гукі.

Закінуў у далечы вецер жалейку,
што хмару-зладзейку будзіла зьняцейку,
адкінуў і ў вецьці схаваўся.

Адна ноч над цёмнай зямлёй варажыла,
сны-чары насіла, гальлё варушыла,
і горка а дзіўна маўчала.

Ды хто ж разгадаў яе сумы-трывогі —
гушчары, разлогі ці месяц двурогі?
Не — кволае сэрца людское!

Восень

Клёны апалі, і золата й фарбы
крыюць зямлю дарагім дываном.
Поўныя жмені лістоў тых узяў бы,
восеньскім сплёў бы іх пышным вянком.
Таюць аблокі у небе высокім,
хвалі туману над Вільняй стаяць.
Места мярэсьціцца ўнізе, далёка,
вежы касьцёлаў у неба глядзяць,

цэркваў блішчаць залатыя галовы,
цёмнымі плямамі дрэвы ляглі,
сіняй палоскаю бор нат хваёвы
ледзьве відаць за істужкай Вяльлі...

Чуюцца, чуюцца восені чары
ў фарбах, у тонах лісьця і нябёс,
лёгкім дрыжэньні кляноў у пагары,
сьвежасьці йльдзістай, што вецер прынёс...

***** Ціха плыў месяц між хмараў празрыстых...**

Ціха плыў месяц між хмараў празрыстых,
зоры гублялі халодныя сьлёзы,
вецер зрываўся між клёнаў бязьлістых,
вецьце калышачы голых бярозаў.

Таялі плямы туманныя сьценяў,
срэбра сьнягоў залівалі зімовых.
Сьветла было мне ад белых праменьняў,
шчасна было мне ад думак тых новых.

Нейкая дзіўная сіла ўставала
ў сэрцы, да сьняня пакорліва-хворым,
месяц, здаецца, рукою б дастала,
зоры б зрывала з паднебнай прасторы.

Долі пайшла б паляваць далёка
я для зямліцы, што сьпіць без прасьвету,
і разьліла б, як сягнуць можа вока,
шчасьце над белым, асьнежаным сьветам.

Зімовы ранак

Ураньні зімовае сонца нясьмела
На рожавым небе прыгожа ўзыйшло.
Як быццам чагосьці стыдалась яно,
Калі зь небясоў на зямельку глядзела.

Пад гэтым паглядам у белых палёх,
Рассыпаўшысь, іскры ў сьнягу зазіялі,

А вольхі, дык тыя у шкло пазіралі
Замерзшых стаўкоў, што схаваны ў кустох,
На вокнах вузоры вагнём заігралі, —
І ўсё гэта толькі ад сонца лучоў!

Ці ў жыцці ня гэтак нярадасных днёў
Трывогі пад сонца паглядам прапалі?
Ці праўда, што плакаць ня хоцацца ўжо,
Што сэрца сагрэўшы надзеяй адною,
Ты ціха сьмяешся з марознай зімою,
Зь сьнягамі, што твораць яе прыгаство?!

Сьняжынкi

Эх, круцецесь, сьняжынкi, круцецесь
Над пакорнай, маўклівай зямлэй.
Прыласкайце яе, прытулецесь
Да палёў, агалёных зімой.

Лес, шляхі, ручаі, што сьціхаюць,
Абвяжэце парчой сьнегавой,
Толькі гляньце — усе вас чакаюць:
Не шапочуць лісты між сабой.

Не глядзіцца у лужынкi сонца
І ня жаляцца вольхі яму,
А з марозу гараць валаконцы
Павучыньня ў заціхшым гаю.

Гляньце, гляньце, як хвоі хінуцца,
Як маркоцен рад тонкіх асін —
Толькі грозьдзі парой зварухнуцца
Счырванеўшых у садзе рабін.

Над лясамі, над цэлай зямлёю,
Эх, круцецесь, сьняжынкi, барджэй!
Абагрэйце іх ласкай сваёю,
На душы, можа, стане лягчэй...

Сьнег падаў

Сьнег падаў зь неба іскрынкамі зор...
Ён крыў зямлю карункаў дыванамі.
Ледзь вецер шапацеў між голымі клянамі
і зноў ляцеў туды, дзе сьніў прастор,

ды пасам зубчастым сінеўся бор
над анямелымі даўно палямі,
што скутыя ляжалі маразамі,
адпачываючы ад летніх змор.

Адпачывала ўсё — і лес, і поле,
і неба глыбіня... Ды не людская доля.
Людская доля бо — усьцяж цярпець,
шукаць чагось зь няўтомнаю тугою,
глядзець на крыўды, зло... і летуцець
аб соладзі нязнанай супакою.

Калі ноч запануе

Любяць людзі прыгожыя песьні,
любяць сумныя гукі жалейкі,
як пагодныя дні напрудвесьні,
як раздольле, як сьпеў салавейкі.

Любяць казкі аб дзях мінулых,
аб жыцьці сваіх продкаў свабодных,
аб гушчарных бароў шумах-гулах,
аб прадоннасьці рэк мнагаводных.

Любяць песьні аб славе, аб долі,
аб асілках вялікіх, магутных,
аб братах, што каналі ў няволі,
аб часінах старонкі пакутных.

Не было запраўды мо нічога,
мо і песьні і казкі мінучы, —
чуе сэрца ў іх гукі былога,
а душа уздыхае балюча.

Тыя ўздыхі мо ветрык падхопіць,
панясе і разьвее у полі...
А калі ён сканае паволі,
калі ў хмарах бліск сонца утопіць
і туман папаўзе над лясамі,

над асінаў сям'ёй палахлівай,
над зялёнай няспелаю нівай
дарагімі, маўляў, паясамі,
калі ноч запануе усюды,
калі выпаўзуць ночныя чары,
духі-сьцені агорнуць абшары,
сны сплятуцца, сны-мары і цуды,
калі смутныя ночныя гукі
паліюцца з-за хваляў туману
на глухую лясную паляну
і замрэ ўсё ад дзіўнае мукі,
як жыцьцё прыабернецца казкай,
калі з казкаю сэрца зліецца, —
мо старое ў душы страпянецца
і прывабіць нязьведанай ласкай?
Явай стануцца гожыя песьні,
явай стануцца гукі жалейкі,
сьветлай явай, як дні напрудвесьні,
як раздольле, як сьпеў салавейкі.

III. Жыцьцёвае

Мэта жыцьця

Мэта жыцьця,
кажуць людзі бязь сілы,
мэта жыцьця — дачакацца магілы.
Як пражывеш ты, сумленна ці не,
ці ня ўсё роўна, — бо сьмерць не міне.
Мэта жыцьця,
кажуць поўныя сілы,
з доляй змагацца да самай магілы,
веры ня траціць і страху ня мець,
сьмела байцамі памерці, згарэць.
Мэта жыцьця, яшчэ кажуць,
ня йрвацца
ў неба, а толькі зямлі прыглядацца.
Зьведаць грахі ўсе, ўсяго спрабаваць,
каб ня так горка было паміраць.

Мэта жыцьця, ўрэшце кажуць,
 хавацца
з сэрцам ад смутку, зь сьлязіма ня знацца.
Думкі аб праўдзе? Дурное — і ўсё!
Мэта жыцьця — захаваць жыцьцё!

Жыцьцё

Клічуць вечарам зоры ў сусьвету прасторы...
Поўны нейкае змору ці прыгноблены, хворы —
 не ідзе чалавек...

Ночкай месяц варожа так прынадна, прыгожа...
Гэй, паслухаеш, можа, кінеш жыцьце, нябожа?
 Не, ня ідзе чалавек...

Не, ня ідзе, хоць паволі сэрцам рвецца да волі,
штодня нудзіцца болей — і жыве мімаволі,
 несьвядома амаль,

Хоць да самага раньня лёс ягоны — змаганьне,
сумаваньне па шчасьці ці па долю сяганьне,
 неакрэсьлены жаль...

Шчасьце

Шчасьце — як сонца: маленькая хмарка
пройдзе па небе ціхім сярод дня, —
сонца ўжо сьвеціць так жутла, няярка,
момант — і сонца няма.

Шчасьце — як вішняў вясняныя краскі:
вечер павее, заплача вясна, —
сыплюцца сьнегам на дол яны гразкі,
момант — і красак няма.

Шчасьце — як сьветлыя, ясныя мары:
рэзкае слова, заўвага адна, —
і дагараюць яны у пажары,
момант — і мараў няма.

Нядасяжнае

Мая душа ад скраю і да дна
наліта сьветлай нейкай сілай.
Мне ўсё здаецца ясным, мілым:
і неба сіняе, і хвалі тумана,
і ніў далечыня, і залатыя клёны,
і хвояў баравых убор чорна-зялёны.
Здаецца, шчасьце дзесь каля мяне, так блізка,
здаецца, я магу узяць яго рукой.
Ды не сягну... Вось так, як над ракой
схінаюцца гальлём вярбіны нізка, нізка,
а ўсё ня здолеюць напіцца тэй вады,
што надзіць іх і дні, і тыдні, і гады.

Чаму?

Чаму у сім жыцьці нямілым
Няпраўда, дзе вокам ня кінь,
Чаму адным славу і сілу
І шчасьце жыцьцё аддзяліла,
Другім — толькі гора, хоць згінь
Чаму гэта ў полі няроўна
Пад сонейкам краскі цьвітуць?
Чаму адны вабяць чароўна
Сваім хараством нявыслоўным,
Другія, схаваўшысь, растуць?
Ніхто й ня шукае іх, сьпячых
Між мяккай шаўковай травы,
Ім ласкаў шкадуе гарачых
І сонца і вецер, што плача,
Над імі ў васеньнія дні.
Чаму нават ніваў палоскі
Няроўна на сонца глядзяць?
Чаму адны ліпкі, бярозкі
Шумяць, шэлясьцяць каля вёскі,
Другія ў гушчары маўчаць?
Чаму гэта ясныя зоры
Парознаму ў небе блішчаць:
Рассыпаўшысь дзесьці ў прасторы,

Адны ткуць са срэбра вузоры,
Другія — дык ледзьве гараць?
Чаму адна песьня аб долі,
Аб шчасьці прыгожым пяець,
Другая, губляючы ў полі
Свае пералівы — ніколі
Да шчасыця душу не завець?
Чаму ёсьць няроўнае гора
На сьвеце халодным, благім?
Адно — забываецца скора,
Другое, — глухое, як мора,
Ўвесь час раніць смуткам сваім?
Чаму адны вечна працуюць,
Іх век — няпрыхільная ноч,
Другія — жыцьцё ўсё сьвяткуюць,
Іх сны і надзеі гадуюць,
А гора — хаваецца проч!
Чаму штось вялікае доля
Стварыць наказала адным,
Іх знаюць і шчасыце, і воля...
Другіх — няпрыметна ніколі.
Пакрыўджаных богам самым?
Ня ім клікаць, цёмным і кволым,
Да новага жыцьця людзёў:
Ніхто й не пачуець іх мовы,
А вецер разьвеець іх словы
Між сіняй імглы нябесоў.
Чаму? Мо' няроўна вясною
Для ўсіх зьзяе сонца зь нябес?
Мо' толькі для моцных душою
Вясна луг акрыла травой
І сьвежай зяленінай лес?
Не, ласкі свае падзяліла
Нам сонейка роўна... Усё
Праменьнямі густа пакрыла
І толькі у сьвеце нямілым —
Няпраўда, і зьдзекі, і зло...

Калі людзі пакрыўдзяць цябе...

Калі людзі пакрыўдзяць цябе,

калі хочацца плакаць, маліцца, —
ты ідзі вузкай сьцежкай у лес,
там так лёгка на крыўды забыцца!
Быццам прыйдзеш ты ў хорам дзіўны,
дзе няма ані сьлёз, ні маны,
дзе пачуеш у шэптах лісьця:
«Ты даруй неразумным, як я...»
І адыдзе туга, шугане
ў вышыню, бы ўстрывожаны рой.
Зразумееш, што ўсё праміне
у жыцці, нават гора зь бядой...

***** Выйдзі ўночы у чыстае поле...**

Выйдзі ўночы у чыстае поле
І злічы ў небе сьвечаккі зор...
Не злічыць іх ніколі, ніколі,
Бо ўсё болей іх знойдзеш і болей,
Асыпаючых з Божае волі
Неабсяжны нябесны прастор.

Выйдзі ўраньні на бераг лясісты
Адбіваючых сонца вазёр,
І знайдзі у іх хвалях празрыстых
Хмарак будучых пыл сэрабрысты
Ці жамчуг дробных кропляў расістых,
Іх — ня знойдзеш у хвалях вазёр...

Выйдзі ўдзень ты у гай нерухомы
І услухайся ў шэпты галін.
Сум пачуеш у ім ты знаёмы.
Дык скажы, чаму гай той зялёны
Такі сумны, лістоў жа мільёны
Плачуць, плачуць усе, як адзін?

Выйдзі ўвечары к ніве няспелай
І зірні на чырвоны заход.
І душой папрабуй ты збалелай
Разгадаць, скуль той ветрык нясьмелы,
Нівы, неба, дым хмарачак белы,
Тыя самыя з года у год.

Скуль усё: ўночы смутныя зоры,

Ўраньні золата сонцавых кос,
Ўдзень ціхія лясоў разгаворы,
На заходзе — хмар яркае мора,
А ў душы вечна дзіўнае гора,
Горкі смутак нявылітых сьлёз?

Скуль усё, хто стварыў нашу долю,
І каму нам маліцца уноч?
Ды й ці трэба маліцца? — Бяз волі
Не здабудзецца шчасьце ніколі:
Будзеш плакаць, як вецер у полі,
Грудзі рваць будзе сум без патолі, —
Й без адказу адыдзеш ты проч!

На матыў хаўтурнага маршу

Гукі ўрачыстага маршу хаўтурнага
ціха ў паветры імглістым плывуць.
Сэрцы ад сьвету няветлага, хмурнага
ў сьвет неспазнаны, таёмны вядуць.
Гукі трымцяць, наплываюць, зьліваюцца,
плачуць, растуць, ад зямлі адрываюцца.
Зь імі — і сэрца дрыжыць:
досі ўжо, досі ўжо жыць!
Што нам з жыцьця недарэчнага, сумнага,
зь лішняга дня, што, як рэшта, ня згас?
Ляж адпачні, дзіцянё неразумнае,
з доляй змагацца ня моц і ня час.
Гукі хаўтурнага маршу зь ёй, долюю,
добрай, благою — ня хочуць гуляць.
Чуеш? Ціхой заліваюць патоляю
сэрца, і восень, і жальбы гальля...
Досі ўсьцяж шчасьця шукаць па аселіцах,
шчасьце ж людское, як казкі, — мана.
Ледзьве, бадзяжнае, недзе аселіцца, —
нехта парупіцца ўраз адагнаць...
Досі ж... А гукі трымцяць, разьліваюцца,
плачуць, растуць, ад зямлі адрываюцца...
Зь імі і восень дрыжыць:
досі ўжо, досі ўжо жыць...
Што ў той нязнанай краіне за хмарамі

можа сыноў чалавечых зьякаць?
Мала іх пошасьці, войны з пажарамі
білі, аж сьлёзы плылі, як рака?
Там жа — ні сьлёзаў няма, ні гарачага
болю, калі — няма як памагчы.
Там, як калісьці гадамі дзіцячымі,
возьмуцца сны нашы душы лячыць.
Чуеш... як пошчакі маршу хаўтурнага
ціха ў паветры імглістым плывуць?
Сэрцы ад сьвету няветлага, хмурнага
недзе ў нязнаную далеч вядуць?
Гукі трымцяць, наплываюць, зьліваюцца,
плачуць, растуць, ад зямлі адрываюцца...
Зь імі і сэрца дрыжыць:
досі ўжо, досі ўжо жыць!

Ты спытайся

Толькі ў час, калі сьмерць твая прыйдзе і ўстане,
Калі холад пачуеш адвечны ў душы, —
Зразумееш жыцьцёвае шчасьце... Скажы,
Ці шкада табе жыцьця, што ў сэрца загляне
З ласкай шчырай апошні ўжо раз?
Пачакай... Яшчэ маеш ты час...

Пачакай... Ці ты жыў і змагаўся зь бядою,
Каб загінуць, прапасьць, ня прыйсьці на зямлю,
Ня зірнуць, што зрабілі з старонкай тваёю,
Ці разьвеея, родная, гора-нуду

Між палёў, між людзёў хоць на час?..
Ты спытайся... пакуль не загас...

Ты спытайся, што там, дзе багаты і бедны
Маюць роўную долю і роўны спакой,
Дзе шчасьлівых няма, дзе няма горкіх, бледных,
Тых, што змучаны вечнай жыцьцёвай тугой.

Ты спытайся... ў апошні ўжо раз
Дасьць жыцьцё табе, пэўна, адказ...

Ты спытайся, ці ёсьць што ў блакіту бяздонным,
Чым там душы жывуць і шукаюць чаго?
Бо калі ўсе там роўны, ў тым царстве бяссонным, —

— Там няма і змаганьня, навошта яно?

Там ні злобы няма, ні пытанняў гарачых,
Там і мэты няма, там — нічога няма!
Як жыве там душа адыйшоўшых і сьпячых
У халоднай зямлі, ў змроку цішы і сна...

Як там жыць, чым там жыць?.. Там і сэрца ня б'ецца,
Ня сьціскаецца сумам прыемным яно.
Там — шырокай крыніцаю гора ня льлецца,
Не гарыць там і дзіўнага шчасьця сьвятло...

Ты спытайся, ў чым шчасьце там душы знаходзяць,
І ці ёсьць яно, шчасьце, ці гэта мана?
Мо' дарма нас жыцьцё снамі вечнымі зводзіць,
Сьмерць... ці дасьць табе долю і шчасьце яна?

Ты спытайся... пачуеш адказ,
Бо ў апошні пытаешся раз...

Пытаньне

Даль, нябёсаў туманная даль
тае, гасьне над ліпаў калёнамі,
што усталі суценьмі зялёнымі
паміж доляй ды многа, на жаль,
і зьвіняць пад дажджом, як крышталь.

Цішыня... цішыня над старонкаю.
Ў срэбнай золкасьці травы дрыжаць.
Нат жаўронак ізь песьняю звонкаю
ў гэткі дзень не ўзьляціць — сенажаць
срэбрам гукаў зь нябёс бласлаўляць,
ані з зоркай рамонкавай тонкаю
летні вецер ня прыйдзе гуляць...

Божа! Дні мае, хіба што шчасныя,
ціха сходзяць, сплываюць удаль,
па сабе пакідаючы жаль,
па мінулым — тугу перадчасную,
што зьвініць, быццам кропляў крышталь.
І пытаюся з болем міжвольным я:
што ж ты робіш з душою, з сабой,
як праходзіш жыцьця пуціной,

што ты робіш із воляю вольнаю,
бо мінуць — і ня вернеш, на жаль.

Бесканечнае

Насьлядаваньне

Калі ў першы я раз абыйшоў гэты край,
Вечна жыці прыстаўшы, магілай забыты,
Я убачыў тут горад, прыгожы, як рай,
Ўвесь зімовымі косамі сонца абліты,
Быццам срэбнаю рызай акрыты сьнягамі,
З сваёй верай, законам, з сваімі багамі.

Пасярэдзіне князевы хорам стаяў
І вузорамі дзіўнымі, золатам зьзяў.
Званы хваляй нясьліся з высокіх званіц,
Нібы краскі у полі ці бліск зараніц —
Так гарэлі агнямі апраткі людзёў,
Што па вулках да князя йшлі з розных бакоў...

І калі я спытаўся, праходзячы там:
“Ці ўжо многа гадоў гэтым вулкам, сьцянам?”
Адказаў мне адзін з гордым бліскам вачэй:
— “Вечна быў ён, наш горад, за ўсё прыгажэй!”

Час ішоў, ішлі гады,
Я ізноў, прышоў туды.

Ўсё прапала... І хорам, званьніцы, равы,
Ўсё прапала і толькі лугі ды палі
Я убачыў бяз конца, бяз краю ўдалі,
Асыпанья ласкаю косаў-вагнёў,
Што нас будуць ласкаць яшчэ сотні гадоў...
Лёгкі ветрык да ног пахіляў мне траву,
Вочкі сініх званочкаў глядзелі ўгару,
Там — стакраткі бялелі густою сьцяной,
Гудзеў бас залацістых сярдзітых шмялёў,
Там — сінелі бы неба вясной, васількі,
Ды круцілісь над краскамі іх матылькі.
Захацеў я разьведаць, дзе горад стары,
Як даўно у траве ад вячэрняй зары
Толькі краскі шапочуць адны між сабой,

Заварожаны ночнай таемнай цішой.

Сьцеп маўчаў... Толькі ветрык, што твар мне ласкаў,
Адлятаючы ўдаль, ледзьве чутна сказаў:
— “Як даўно тут няма ні людзей, ні дарог,
Як даўно тут палі, — знае вечнасьць, ды бог!”

Час ішоў, ішлі гады,
Я ізноў, прыйшоў туды...

Абярнулісь палі ў цёмны лес векавы,
Дзе галінкі нібы-то скляпеньне сплялі,
Дзе зялёныя мхі заляглі пеляной,
Чырванелі суніцы пад стромкай сасной,
Дзе вяршыны дубоў заглядалі ў блакіт,
Над стаўком пахілялася вецьце ракіт,
Дзе русалкі ўноч косы часалі свае,
Дзе пясняр-салавей вітаў песьняй мяне.

Я сказаў шэрым птушкам, прысеўшы на мхі,
— “Вы скажэце, даўно тутка бор стаў глухі?”
— “Мы ня скажам, зь бярозаў сплылі галасы!
Бо за вечнасьць старэйшыя, нашы лясы!”

Час ішоў, ішлі гады,
Я ізноў, прышоў туды.

Срэбра хваляў спакойных, бы люстра лягло,
Пакрываючы сосны, і хвойкі, і ўсё.
Каля берагу плесьня вяночкам ішла,
А далей без канца ўдаль, ушыркі, ўбакі,
Шалясьцелі сыцяблы нягустой асакі,
Ды блішчэла, іскрылася ў сонцы вада.

У прыбярэжных заросьлях, у чоўне старым
Рыбака я убачыў з начыньнем сваім.
У пляцёнай кашолцы ўжо білісь аб дно
Шмат сярэбраных рыбак, — дабыча яго.
Падыйшоў я бліжэй і спытаўся: “скажы,
Ці даўно ужо возера бачыш тут ты?”

Аглядзеўся стары, усьмяхнуўся чагось:
— “Яно вечна было, як і сённейка ёсь!”

Час ішой, ішлі гады,
Я ізноў, прыйшоў туды.

Замест хваляў ціхіх зь пены белай каймой
Я убачыў балоты зь іржавай вадой...

Пуста, глуха і нудна... Ні дрэўца ўдалі,
То — балоты, вада, то — пяскі ды пяскі...

Хмарны дзень мне у вочы маркотна глядзеў,
Казкі травам пажоўклым казаці ня сьмеў.
Верас ссушаны, — й той свае краскі хаваў,
Толькі вецер над мейсцам праклятым стагнаў.

Я прыслушаўся к жаласным стогнам яго
І пачуў ў іх адказ на пытаньне сваё:
— “У гэтым краю балоты, вада ды пяскі
Заляглі з утварэньня Прадвечным зямлі!”

Час ішоў, ішлі гады,
Я ізноў прышоў туды.

І спаткаў я на месцы балотаў глухіх
Зноў прыгожае места... Шмат вулак крывых
Там з шырокімі, сьветлымі сетку плялі,
Белых хорамаў цені на хвалі ляглі
Ціхаводнай ракі, што празь места плыла,
Аб ім славу далёка па сьвеце нясла.

Закрычаў я тады: “дзе палі, дзе лясы,
Люстра возера, мгла між пяскоў паласы?
Дзе усё?” І пачуў я спакойна адказ:
— “Горад наш быў і ёсьць, што пытаешся нас?”

Хай ідуць вякі, гады,
Я ізноў прыду туды...

IV. Настроі й лятуценьні

Увечары

Не ўцячы ад тугі. (Залацістыя сеці
ясны вечар накінуў на нівы й лугі.)
Затрымаліся, ў вышу ня хочуць ляцеці
мае думкі крылатыя, дзеці тугі.

Жаль чагосьці, чаго? (Сіняватыя сьцені
праз дарогу ляглі, і сьцямнела ў лагох.)
Абудзіліся казкі душы — летуценьні,
штось шапочуць, і надзяць, і плачуць, чаго?

Нешта ў сэрцы расьце... (Па-над срэбрам абпокаў
моўчкі ўзьняў маладзiк свой заплаканы твар.)
Яшчэ момант... і рыне паводкай шырокай
мая песня — натхненне, жыцця майго чар!

Завець мяне

Завець мяне сiняе неба,
Завець мяне вольны прастор,
Дзе месяц між хмарак гуляець,
Дзе вочы празрыстыя зьяюць
Нясмелых сярэбраных зор.

Завець мяне сьветлае сонца,
Я ласкам яго аддаюсь.
Хацела-б на сонца глядзець я
Гадзiны, гады, і сталецьцi,
Хачу — ды асьлепнуць баюсь.

Ня нам яго, яснае, бачыць,
Ня нам яго ласкi пазнаць:
Магутным арлом яно сьвецiць
І iх толькi ў небе прымецiць,
А нам — дык чаго нам жадаць?

Для нас ўся зямля зь яе крыўдай
І сумныя далi палёў,
І песнi жалбы і пакуты,
І жыцця туга і атрута,
І шчасця нядоўгае сноў!

*** Сьветлы дзень дагараець над сумнай зямлёю...

Сьветлы дзень дагарае над сумнай зямлёю...
Лiпаў лiсьцейка фарбай гарыць залатою,
сад пажоўклы цямнее, маўчыць.

Каля яблынак сьценi кладуцца густыя,
пацямнелi iгрушы й клянi маладыя,
зараз ясны заход дагарыць.

Аджываюць нячутна жаданьні
ў гэты час, час маўклівы зьмярканьня.

Я хачу на часінку забыцца аб горы
і глядзець, як у рожавым захаду моры
сонца косы бярэцца тапіць.

Я памерці хачу вось такою парою,
хваляй сонца залітая ўся залатою,
больш каб слова ня чуць: «Пацярпі!»

Аджываюць нячутна жаданьні
ў гэты час, час маўклівы зьмярканьня.

Я хачу ў гэты момант пазнаць сваю долю,
я хачу зьведаць шчасьце, хачу я на волю,
ў далі родных, шырокіх палёў!

Я хачу, я хачу... Ды няма ў мяне сілы,
каб ня думаць аб тым непрыхільным, нямілым,
сумным часе апошніх гадоў!

Аджываюць нячутна жаданьні
ў гэты час, час маўклівы зьмярканьня.

Сад маўчыць... Не пяе, як раней, як вясною,
аб тым шчасьці, жыло што калісьці са мною,
сад маўклівы і цёмны стаіць.

Каля яблынак сыцені кладуцца густыя,
пацямнелі ігрушы й кляны маладыя,
зараз ясны заход дагарыць.

Засынаюць нячутна жаданьні
ў гэты час, час маўклівы зьмярканьня.

Люблю я сонца залатое

Люблю я сонца залатое,
люблю прыгожаю вясной,
калі ўсё новае, сьвятое
сьмяецца радасна са мной.

Люблю нябёс вясняных ласкі,
цалункі цёплых ясных кос,
што песьцяць дрэвы без падказкі,

што грэюць лісьцейка бяроз.

Аджыў наш сад. Да сонца дрэвы
галінкі цягнуць, бы ў паўсьне.
Направа сіні сыцень, налева —
усё ўсьміхаецца вясьне!

Цьвіце чарэмха і чарэшня,
паненкай яблынька стаіць,
зь ёй ветрык песьціцца, і песьня
сьвятлу, вясьне ўвушшу зьвініць!

Вясна, вясна, дачка лятункаў,
нясі ж сьвятло, нясі жыцьцё,
нясі атруту пацалункаў,
красуй, вясна, кахай усё!

Любі, тулі, сагрэй каханьнем,
жыцьцё зямлі, жыцьцё людзей!
Табе адкажа сад п'яньнем,
Дый сэрцу будзе весялей.

Цалуй лясы, ідзі гуляці
ў палі, ў лясы пагодным днём.
Кахай, кахай зямліцу-маці,
палі яе, палі агнём!

Вясною

Ізноў вясна... Блакіту зьзяньне,
І сонца ласкі, й фарбы раньня,
І ветру ў вочы пацалункі,
І чар увесь зямлі-пястункі,
Што, прабуджаючысь паволі,
Яшчэ праз сон сьмяецца ў полі,
Сьмяецца ў мглістых пералесках,
У сініх зорачках-пралесках,
Сьмяецца ў месьце нават чорным,
Сьмяецца сьмехам ясным, зорным, —
Усё, усё даўно знаёма,
Ўсё перажыта мною дома...
Але душа дрыжыць, вітае
Вясну, што вечна парывае.
Вясну, што будзіць сны, жаданьні,

Нясны сум — натхнення раньне,
Што нават тутка, у чужыне,
Прамень ясьнейшы ў сэрца кіне.

***** Калі у сэрцы сум ціхі ўсплывае...**

Калі у сэрцы сум ціхі ўсплывае
І хочацца маўчаць, —
Здаецца, цішыня душы тады спрыяе,
Лагодны сонца бліск, што ў хмарах дагарае,
Палі, што сьняць...

Калі душа баліць, гарыць і несьвядома
К няведамаму йдзе, —
Тады ціхая ноч паволі, пакрыёма
Зыходзіць на зямлю і зораў міліёны
З сабой вядзе...

Калі душу сьвятло і радасьць агартаюць
І хочацца пяць, —
Ўзыходзіць сонейка і мглы начныя таюць,
Правідную расу жыта ў палёх страсаюць
І жаўранкі зьвіняць...

Калі-ж ня хочацца ні плакаць, ні маліцца,
Забыць усё, —
Гарачы поўдзень-жар над нівамі кладзецца,
Ў бары і у палёх нішто не зварухнецца,
Сном робіцца жыцьцё.

Шэпты ночы

Што сумна шэпчуць мне тыя ночы,
калі на краскі кладуцца росы,
губляе месяц між цемры косы,
як быццам срэбрам праліцца хоча...

Калі з душою душа гавора
аб вечных болях, аб вечных муках
і пад цяжарам бязьмерным гора
губляе голас у ночных гуках,

калі здаецца, вось-вось уцяміш,
пазнаеш тайны жыцця і Бога
і пойдзеш новаю дарогай;
калі ўжо золак далечы пляміць,
а сэрца плача і сьмерць прароча...

Што сумна шэпчуць мне твая ночы?

У сэрцы няма болей песняў вясне

Мінулі дзянёчкі той раньняй вясны,
Калі яшчэ сьнілісь зімовыя сны,
А неба ўжо дыхала ласкай,
І пахпа ў паветры нязнанай вясной,
І сонца сьмяялась нябеснай вышой,
І ўсё нам здавалася казкай...

Асталіся толькі жаданьні і сны,
Мінулі дзянёчкі той раньняй вясны.

Сіней стала неба. Пралескі цвітуць,
У сэрцы і думкі й пытаньні ўстаюць,
Настала вясеньняе сьвята,
Прыгожае сьвята сапраўднай вясны,
Сапраўдныя сьветла-вясеньнія дні,
Ды шчасьце кудысьці узята.

У сэрцы і думкі й пытаньні ўстаюць,
Сіней стала неба... Пралескі цвітуць.

Ясьней стала сонца. Ўсё верыць, жыве, —
А ў сэрцы няма болей песняў вясне.
Нядаўна ў ёй дзіўна парывы расьлі,
Хацелася верыць, кудысьці ісьці,
Настрой той прапаў, абарваўся...

У сэрцы няма болей песняў вясне.
Ясьней стала неба, ўсё верыць, жыве...

*** Недаверчыва ноч падыходзіць...

Недаверчыва ноч падыходзіць,

Штосьці слухае... дух пераводзіць...
Цішыня... цішыня... цішыня...
Лёгкай мглой абвязаліся вулкі,
Гоман места вялікі і гулкі, —
Зьнік з апошнімі косамі дня.
У небе зоры сьмяюцца празь сьлёзы,
І хоць ліпы дрыжаць на марозы,
А сьмяюцца чагось і яны...
Дык няўжо-ж нас жыцьцё так зваліла,
Што ня знойдзем хаценьня і сілы
Усьмяхнуцца празь сьлёзы і мы?..

Восень

Хай жаўцее, сьціхае сад з кажнай гадзінай,
сонца косы гарачыя ўсюды ня сее,
хай гарыць, як агонь, ліст чырвонай асіны,
хай апошнія кветкі у садзе жаўцеюць, —
будзем чакаць вясны!

Хай паўзуць над зямлёю калматыя хмары,
хай цямнее рака, хай жыцьцё замірае,
не агорнуць нас восені горкія мары,
кажны з нас яшчэ сьветлае шчасьце пазнае, —
будзем чакаць вясны!

Хай у душах надзея на долю канае,
зло мінецца, бы летнім дзяньком навальніца,
прыйдзе час — сонца ў сініх нябёсах зазьязе,
закрасуе вясновай красою зямліца, —
будзем чакаць вясны!

Увечары

Смутак нясны зышоў на душу...
Кленчыць, маліцца?

Чаго я хачу?

Лёгкія хмары плывуць спакваля,
мглою чырвоны ўбіраючы шлях...
Гукі і гоман нясуцца здалёк,

быццам хто гора задзержаць ня ўзмог
і закрычэў, застагнаў на ўвесь сьвет...

Не, гэта места шуміць так... і сьлед
гукі глухія кладуць на душу.
Сонца заходзіць...

Чаго я хачу?

Хочацца любасьці нечай да мукі,
хочацца сьціснуць халодныя рукі,
хочацца кінуць усё і пайсьці,
думкі разьвеяць мне хочацца...

ці

ўзяць і заплакаць, каб сьцішыць душу.
Цемра надходзіць... Чаго ж я хачу?

Можа, хачу я таго, што ўжо маю,
можа, хачу недасяжнага раю?
Не, не зямных я хацела б уцех,
радасьцяў дробных празь сьлёзы і сьмех...
Я... я б раззориць хацела душу.

Цемра надходзіць... Чаго я хачу?

***** Я ішла... Нада мной разгараўся вузор...**

Я ішла... Нада мной разгараўся узор
Сьветлых, сумных жамчужынак-зор.
І хоць неба паволі рабілася цямней, —
Зоркі зьзялі ярчэй і ярчэй...
Вось сарвалася адна, паляцела стралой
І загасла, зацягнена мглой...
І хоць яркай яна, гэта зорка, была,
Не прымеціць, што зьнікла яна...

Я ішла... Прад вачмі рад таполяў цямнеў
І аб нечым таемным шумеў...
І хоць слоў я пачуць, зразумець не магла,
Іх душа зразумела мая.
Раптам вецер шугнуў угары галіны,
Чорны цень перабег па зямлі.
І хоць вецер той зараз далей паляцеў,
Доўга ліст на таполях дрыжэў.

Я ішла... Ціхі месяц глядзеў з вышыны,
Рассыпаючы ласкі і сны.
І хоць прыкра ў той вечар балела душа,
Я глядзела у неба і йшла...
Ціша, неба і зоры, і сад у паўцьме, —
Ўсё вітала ласкава мяне.
Ў хоць балюча ў той вечар на сэрцы было,
Іх таксама вітала яно...

Уначы

Ноч спакоем чаравала,
сьцены ціхія сплятала
у бярозах, апавітых
срэбнай, сьнежнаю імглой.
Зьнекуль думак, сноў забытых,
іх, штодзёньнем скутых, зьбітых,
нечаканы выплыў рой...
Аджылі ўспаміны, здані
дзён калішніх, сны, жаданьні,
неба весьняга павець...
Захацелася уночы
ў змрок зімовы не глядзець,
а, спусьціўшы твар і вочы,
не любіць і не цярпець.

У клясе

Шумна у клясе, шумна і нудна,
Сьцены шырокія душаць мяне.
Словы вучыцеля ціха, марудна
Льюцца, іх слухаць ня хочацца мне.
Там, ля дзвярэй, так вясёла сьмяюцца,
Тыя — чытаюць, другія — крычаць,
Я... я гляджу на праменьні, што йрвуцца
Ў цёмную клясу і у шыбах гараць.
А з-за вакна мне шапочуць таполі,

Неба сінее, прыветная даль,
Даль, што ня зьведаць яе нам ніколі,
Сьветла-празрыстая, быццам крышталь,
Дыхае сьвежасцяй сад пажаўцелы,
Ў залі «Адвеку мы спалі» пяюць...
Нудна сядзець мне у клясе дзень цэлы,
Як цераз вокны нячутна, нясьмела
Восені гукі плывуць...

Толькі ўчора

Толькі ўчора, здаецца, плылі ручаі
і вяснянае сонца зямлю цалавала,
а сягоньня ўжо жутла жаўцеюць лісты,
а сягоньня ўжо восень бязмала.

Толькі ўчора, здаецца, пралескі цьвілі
і ў шаўкі прыбіраліся цішкам бярозы,
а сягоньня ўжо яблыкі з дрэваў зьнялі
і па шкле плывуць восені сьлёзы.

Толькі ўчора, здаецца, над змрочнай ракой
салавей заліваўся,
мы ж — дыхаць ня сьмелі,
а сягоньня ўжо поўніцца сэрца тугой,
быццам шчасьця й тады мы ня мелі...

Калыханка

Ноч рассыпала зораў агні,
ў сінім небе яны патанулі.
Вее сон над прасторам зямлі.
Люлі, люлі, сыночак мой, люлі.

З гэтых зорных чырвоных агнёў
я спляту прамяністы вяночак.
Над галоўкай павешу тваёй,
люлі ж, люлі, засьні, мой сыночак.

Будуць зоры маленькаму зьзяць,
будуць сьветлыя сны пасылаць.

Ціша ўсюды і сонны спакой...
Вербы гнуткае вецьце схінулі
над сыцюдзёнаю, зьмерзлай ракой.
Люлі, люлі, сыночак мой, люлі.

Я падслухаю шэпты вярбін,
я падслухаю шэляхі ночкі
і ў напеў пазьбіраю адзін.
Люлі ж, люлі, засьні, мой сыночак.

Будуць вербы шасьцець, шапатаць,
будуць снамі цябе асыпаць.

Як бы плачучы, ў кропельках сьлёз
прыгажуні бярозы паснулі.
Гэта ў перлы прыбраў іх мароз.
Люлі, люлі, сыночак мой, люлі.

Тыя перлы-сьлязінкі зьбяру,
наніжу зь іх пацёркаў шнурочак
і на шыйку завешу тваю.
Люлі ж, люлі, засьні, мой сыночак.

Будзе зь імі малы засынаць,
ручкай пацеркі-сьлёзы кранаць.

Ноч рассыпала зораў агні,
ў сінім небе яны патанулі...
Сьпіць усё, й ты, маленькі, засьні.
Люлі, люлі, сыночак мой, люлі.

Адыйдзі-ж ты, гора

Не заўсёды неба хмарамі пакрыта,
Не заўсёды смуткам сэрцайка спавіта.
Адыйдзі-ж ты, гора, адыйдзі, благое,
Бачыш, там ясьнее небачка ціхое.
Не хачу я плакаць: сьветла ўсё і міла,
Што было — мінула, я усё забыла,
Бо ня вечна неба хмарамі пакрыта,
Як ня вечна смуткам сэрцайка спавіта.

***** Ночкай сягонья мне ў самыя вочы...**

Ночкай сягонья мне ў самыя вочы
месяц зімовы глядзеў і сьмяяўся:

— Сумна табе? — ён як быццам пытаўся, —
праўда, ня сьпіцца у сьветлыя ночы?
Ўстань і зірні на вакно, што адзета
тонкаю сеткаю з рож серабрыстых,
пэўна, як глянеш, прыпомніш ты лета,
яркія красак у садзе маністы.
Пэўна, прыпомніш ліпнёвыя ночкі,
зорак узор, прыгажэйшы за сонца,
сонна прыціхлыя ліпкі, дубочкі,
цёмнае неба бяз краю, бясконца.
Ўспомніш, як ціха бывала ў пакоі,
ўсе ужо спалі, а ў вокны глядзела
мляўкая цемра, паўночча глухое.
Ўспомніш, аб чым ты тады летуцела,
ўспомніш, як бралася плакаць парою,
ўспомніш, як сэрца чагосьці шукала,
ўспомніш, аб чым гэткай ночкай з сабою,
толькі з сабою адной гаварыла.
Ўспомніш, як глянеш на срэбныя краскі,
ўсе свае думкі, надзеі дзіўныя,
сумныя, быццам зімовыя казкі,
ясныя, быццам вяснянкі лясныя.
Ўспомніш пра ўсё, што тады ты хацела,
ўсё, што ў жыцьці ты яшчэ не пазнала,
твары нясныя тых, што нясьмела
толькі у снох, у лятунках кахала...
Ў снох... а ня сьпіцца у сьветлыя ночы,
сон мой сягонья так рана парваўся,
бо цераз вокны мне ў самыя вочы
месяц прыгожы глядзеў і сьмяяўся.

У клясе

Нудна, нудна у клясе сягонья,
Неяк цёмна і ціха зусім.
Імжыць дождж, а ў вакно аднатонна
Ясакор лісьцем б'ецца сухім.

Дахі мокрыя зьзяюць, як з сталі,
Нейкім бліскам халодным, цяжкім.
Імжыць дождж, а ў вакно перасталі
Біць лісьцём ясакоры сухім.

Каля дошкі высокай і чорнай
Стаіць Люба і піша, маўчыць.
Ціха ўсё, а ў вакно аднатонна
Зноў лісьцё ясакора гучыць.

Неяк дзіўна, так ціха сягоньня,
Ані сьмеху ня чутна, ні слоў.
Ўсе маўчаць, а ў вакно аднатонна
Ясакор перастаў біцца зноў.

Доўга, доўга я ў кнігу глядзела,
Слоў ня бачыла толькі, чаму?
Мо' затое, што ў вокны нясьмела
Ясакор шаптаў казку сваю?

Як далёка мне ўсё, што балесьне
Адчувала я ночкай і днём!
Мо' затое, што лепшыя песьні
Ясакор мне пяе за вакном?

Ён пяе не аб тым, што мінула,
Старадаўным, далёкім, сівым.
Не, аб будучай долі, я чую —
Ён лісьцём сваім шэпча сухім.

І нясьмелыя, смутныя словы
Непакоюць, трывожаць душу.
Ціха ў клясе, бо ціхую мову
Абарвалі таполі сваю.

І ўзноў нудна так, нудна, халодна,
Неяк цемна і ціха зусім.
Імжыць дождж, а ў вакно аднатонна
Ясакор лісьцем б'ецца сухім.

Ночы і думкі

Ёсьць ночы белыя, ёсьць цёмныя, глухія.
Ёсьць гаманлівыя — і ёсьць зусім ціхія.
Іх — больш за ўсё люблю зь лядзяным зьзяньнем зор,

што на шаўкох нябёс празрысты ткуць узор.
Люблю за супакой, хоць сонны, а чароўны,
люблю за сіні змрок, за смутак невыслоўны,
што на душы ляжыць, калі сяджу адна
і ў шыбіню гляджу нябёсную бяз дна...

Ёсьць думкі сьветлыя, ёсьць чорныя, благія,
ёсьць думкі, як і ноч, зусім-зусім ціхія.
Іх — больш за ўсё люблю, з манлівасьцяй надзей,
з усім, што лекам тут зямной душы людзей.
Люблю за цішыню дзіўную ў сэрцы, тую,
зь якою я нідзе й ніколі не сумую,
за тое, што гарыць ізь імі дух, расьце
і кажа жыць ня так, як тут жывуць усе!

***** Я люблю песьні ветра у полі...**

Я люблю песьні ветра у полі
І вясёлых сьняжынак гульнію,
Калі ў хаце ня хочацца болей
Мучыць думкамі душу сваю.

Я люблю выйсьці ў час, калі хмары
Дагараць, калі захад загас,
Калі цені агорнуць абшары
І зьмярканьня зімовага час...

Ў вёсцы ціха — ўсё сьнегам адзета,
Ў белай рызе рабіны стаяць.
Ў вокнах зоркі чырвоныя сьветла
Тут і там, загарэўшысь, дрыжаць.

Засыпаючы сад каля школкі,
То баржджэй, то паціху ізноў
Пылам сыплюцца лёгкім іголкамі
Зь неабсяжных нябесных палёў.

Густа, густа лятуць яны, йрвуцца,
Мчацца зь ветрам у белы прастор,
То — рассыплюцца, ў вольхах саб'юцца,
То — хаваюць агеньчыкі зор...

Ўсё зьмяшалася ў полі, здаецца,
Віхор круціцца, б'ецца, пяе.

Мо змагаецца з кім, мо сьмяецца?
Мо хавае надзеі свае?

Лес, дзе хвойкі, сасонка ў сасонку,
Ў ясны дзень вырасталі сьцяной, —
Мглы агорнуты белай пялёнкан,
Мглы, што неба зьмяшала зь зямлёй.

І ўсю ноч у бялючым полі
Карагоды сьняжынкі вядуць,
То баюкаюць песьняй аб долі,
То хаўтурныя гімны пяюць.

Памяці Ядвігіна Ш

Ціха з шэрых нябёс белы падае сьнег,
А учора сьмяялася вясна,
Сонца першыя косы так сьветлы былі,
Усьміхаючысь, хмаркі ў блакіце плылі,
І ласкаў, і звадзіў гэты сьмех.

Вецер — той нават дыхаў у твары вясной,
Ўжо чарнела дзе-недзе зямля,
Ўсюды з грукатам срэбным плылі ручаі,
Ты памёр, не прыждаўшы чароўнай вясны,
Сьпі жа з чыстай, спакойнай душой.

Тут, на шумнай зямлі, ты і жыў, і цярпеў,
Ты народ свой гаротны кахаў,
Ты да мэты ішоў без пуці, без дарог,
Працаваў, не шкадуючы сіл, пакуль мог,
Не прыждаўшы вясны, дагарэў.

Дагарэў... але сьветлая памяць твая
Не разьвеецца лёгка, як дым.
Не забудуцца простыя словы твае,
І, як сына найлепшага, прыме цябе
Беларусі пакутнай зямля.

V. Зачарованы кут

З крыніцы народнай

Зачарованы кут

Ой вы, казкі, казкі-чары!
Із надзённаьсцяй зударыць
вас — і трэскі палятуць!
Каб ня вы, ці мала ўбогіх,
нехлямяг, у паўдарогі
пазрывалі б каліту,
завярнулі, не дапялі,
патапіліся б у жалі,
звягай сьцягтыя, зьяглі?
А пад вашаю атрутай
хоць навомірг скінеш пугы,
ўбачыш казку й на зямлі!

Дрэмле багна... На балота
ўжо кладзецца пазалота,
зырка чыркае ваду —
месяц гэта ўзьняў павекі,
на бары зірнуў, на рэкі,
на дуброваў чараду.
Там, дзе згрудзіліся ў змроку
вербалоз, трысьцё, асокі,
качкі б'юцца на начлег,
млын ляжыць, як воз паловы,
і вачмі сьляпымі ловіць
тую зорку, што сьпялей.
Млын — ня млын... Страхі — нізваньня,
ветругі зьмялі, ня сяньня
учарнеў, прыгнуўся зруб,
і даўно здубела кола,
ўжо ня сноўдае наўкола,
каб надраць на кашу круп.
Ды ня сьпяць у сенцах сьцені:
ўночы ў поўню хтосьці пеніць
пену ў заставе сухім,
нехта іскры ў цемры крэсіць
і рагоча ў цёмным лесе,
насыпаючы мяхі...
Ды ня годзе, на заходзе
ўлетку, ў лётным карагодзе
ймкнуць туды русалкі — піць,
а напіўшыся удосыць,

чэшуць хмель зялёны косаў,
аж, як шоўк той, зарыпіць...
Ноч насоўваецца з бору,
жабы рыпу ўтораць хорам,
гостра тхне багіньне, тхля...
І тады вось тамка зводы,
здані, страхі з-пад калодаў
выпаўзаюць спакваля!
Кажаны тапыраць вушы:
ці ня рой шуміць дзе мушы,
крылаў стрымліваюць гон,
совы вухкаюць панура
зь вершалінаў дрэваў бурых
на загубу, на праклён...
Там, апоўначы бяззорнай
вадзянік вылазіць чорны,
бруха мокрае скрабе
і рукой сьлізкой, зялёнай
вее жвір на хлеб надзённы
вадзянісе і сабе.
Там... сам сьлівень, у кароне
залатой на сьлізкай скроні
з багны, скрут у скрут, паўзе,
спорнік зьмеем прамяністым
зносіць грошы ды маністы,
знае сховы, балазе.
Там лясун ідзе у скокі
зь лесавіцай крутабокай,
векавечны маладзён!
Маладзёк там ведзьмы сочаць,
зельле йрвуць па роснай ночы,
чорны, злы, атрутны плен...
Ды, калі пявун гарласты
прапяе у вёсцы, — шастаць
у бары сьціхае ўсё.
Ціха зноў... І толькі зоры
гладзь балотную сузораць
ды калышыцца трысьцё.

Балотніца

Хто там так плача, хто там галосіць,
помачы ў поўначы чорнай ня ўпросіць?
Сыплюць тужлівае рэха лагчынай
сіні сасоньнік, рудая ляшчына,
рэжучы ў сэрцы барозны зыркя.
Пошчаку ўтроп — вусьціш цягнецца з кіем.
Стане за кустам, прыложыць да вуха
з кіпцямі пальцы... Пашэпча штось глуха
й зноўку брыдзе...

А той, нехта, галосіць,
нешта нясьцішна у поўначы просіць...

Высака плавае месяц халодны.
Поўня...

ў балоце за полем бясплодным
сіта чаротаў ледзь цэдзіць густое
срэбра вады. Там, у цёмным настоі,
мые лазьняк каўтуністыя косы,
сьцелюць туманы палотны ускосам,
рукі выцягваюць з хвалі, аж чорнай,
зморы — карчы, плесьню шэрую горнуць...
Вусьцішна, глуха ўначы над балотам:
шоргаюць целаў тычыньнем чароты,
шастаюць суха трысьціны над тоняй,
сочачы зьнічкі у небных сутонях.
Часам, апоўначы як засынае
ўсё, і нат зоры ў багне патанаюць,
з твані балотніца ціха выходзіць...
Выйдзе, устане й на чорнай калодзе
кідае, сее пялёсткі лілеі,
сее й варожыць, варожыць і сее...
Вочы балотніцы сьвецяцца трухляй
жутла-зялёнай, засьвецяцца — й зжухнуць,
косы — вагну зелянкавага хваля,
цішкам даткнешся — і пальцы апаляць,
ноч ані сівер іх зьзянь не астудзіць,
белае цела, сьцюдзёныя грудзі.
Кіне іх ветру на пешчы, на гулі,
жабія ногі ў багіньні затуліць, —
плача балотніца, плача-галосіць,
помачы ў змрочнае поўначы просіць.
Толькі ж няможна ёй дацца, даць веры:
знадзіць, урокшы, на ўлоньне — у нерат,
косамі спутае, шыю ахопіць,

гледзячы ў вочы, задушыць, утопіць.
Будзе тапіць пакрысе, цаль па цалі —
ўзьніме, занурыць, узьніме — і ў хвалі!
Будзе тапіць і сьмяяцца ці плакаць,
можа, з уцехі, а мо, зь пералякаў:
«Ой, бяда мая, бяда горкая
ўсьцяж ня збудзецца, сэрцам торкае.
На нядолю маю, на няшчасьцейка
загубілі мяне вочы, ластаўку,
загубілі, зь бядою сасваталі
бровы цёмныя ды крылатыя.
Зь імі соладзі не найрвала я,
загубіла адно душу шчырую.
Дзе ж спачну цяпер, нестрывалая,
ой, нямашака мне нідзе выраю!
Мела любага... Зь ім хадзілі мы
ў сутань сьцежкамі неастылымі.
Ой, любіла яго я, ой, песьціла,
а ён... зьнік, не сказаўшыся, дзесьцейка...
Кон дзявоцкі мой, бяда горкая
ўсьцяж ня збудзецца, сэрцам торкае!
Не магла я жыць, не адна ж была,
хай адна, адна насупроць сяла:
не дзяды, нат малеча ўсьміхалася,
як я вулкай ішла, калыхалася,
як у сьпёку пад сьвіткай ваўнянаю
я хавала ад іх несхаванае...
Аж дадзела мне доля бяз сонейка,
ночкай рынула я у прадоньнейка.
Цяжка, важка мне на жвірастым дне,
не суцішыў скон сэрца горкага,
тужыць, сьніць усьцяж неба з зоркамі.
Падыдзі ж сюды, я сама ў багне,
прытулі, сагрэй, абдымі мяне!
Цалаваць цябе буду, сокала,
ажно дзень закрасуе навокала!»

Плача балотніца, плача, галосіць,
гора таму, каго грэшная ўпросіць:
п'яўкам ды чорным раком для спажывы
згіне навечна ў чаротах шасьцівых...
Хтось мо паплача, прыстоіць ля весьніц,
гляне удалеч, ухопіцца песьні...
Можа, нат прыйдзе удзень пад балота,

мо перагорне чаротаў уплёты,
стане, загляне сюдою, тудою,
нізка прыгнецца над цёмнай вадою...

Ды, дзень па дні, —
і забудзецца згубы.
Што ж, як адзін дзесь і згубіцца любы?

Плач старога лясун

Гулка гримелі ў бары тапары,
гул не сыціхаў ад зары да зары.
Падалі зь енкам пакутным сасонкі,
стан выгінаючы тонкі і гонкі.
Дзесьці ў гушчары на днішчы лагчыны
ў жаху няўсыцішным дрыжэлі асіны,
сьмягнуў маліньнік на лядах, і сох
шэры, карчамі развораны мох...

Плакаў чарот, па бары, над балотам,
грагаў крумкач-гарладзёр пералётам,
шэрыя совы начы не чакалі,
вухкалі скрозь, што ім бор высякалі.
А у гушчары, прысеўшы на пнішча,
плакаў сутоньнямі дзед-лесунішча.
Плакаў стары, абціраючы вочы,
сьлёзы буйныя сплывалі равочкам
з твару ў кары й лішаёх сіваватых,
зьзялі расою на вусах калматых.

Плакаў лясун, што лясы высякалі,
роў, ажно рэха гуло па-над галяй
бору, віхурай валосьсі сівыя
ўзьняўшы, за хвоі чапляў баравыя,
блытаў-ірваў у вяршалінаў гольлі,
зоры зьмятаючы зь небнае столі.

У доўгай кашулі, русалкамі тканай
з лыкаў лазовых і сыцёблаў трысьцяных,
падперазаны паўзкой дзеразою,
хвойй тхнучы ды грыбамі з вузою,
тупаў лясун, уздыхаючы глуха,
раз — занямелы, слабы ад сукрухі,

Не радня маладую дарыла —
хвалі ў вочы сыпнулі ёй жвірам.
Не ў царкве маладых павянчалі —
на дне віру вянцы ім трымалі
не баяры у жычках ды ў ботах,
а гнілыя карчы над балотам.
Не маліліся поп ды зь дзякамі —
здані-вербы шасьцелі сукамі,
на налоі ня сьвечкі гарэлі,
а трухля балацянная з прэляй.
Не гулі ім дуда, ні цымбалы —
ветругі голым вецьцем шургалі,
ня йшлі ў скокі з хлапцамі дзяўчаты —
вадзянік адзін тупаў калматы.
Ой жа ж тупаў, дзікі, рагатлівы,
абымаўся з сваёй чарнабрывай!
А яна... А яна галасіла,
каравай свой сьлязіма расіла:
— Зашумі, лес, зялёна дуброва,
уздымецеся, ветры буйныя,
залятайце да роднага таткі,
залятайце да роднай матулі.
Уставай, уставай, татка родны,
ды вынось абраз, родная маці,
бласлаўляйце дачушкі вясельле,
ой, дзіўное вясельле гуляці!
Не шуміць лес, зялёна дуброўка,
не ўздываюцца буйныя ветры,
не ўстаюць, не, ня йдуць татка з мамкай
бласлаўляці дачку на вясельле.
Ой, сасонка мая баравая,
ой, галоўка мая палавая!
Была маткай мне ночка глухая,
родным таткам быў сплаканы ветах,
выпраўлялі мяне браты-ветры,
галасілі па мне сёстры-зоры.
Ой, і моцна ж званы там нам гралі,
ой, і зырка ж нам сьвечкі міргалі,
ой, прыгожа ж папы нам сьпявалі,
калі хвалі мяне спавівалі,
толькі ж я, ой, матуля, матуля,
ні званоў тых ня чула, ні гуляў...
Ці ня вецер над грэбляй галосіць?

Не лаза йрве із плачам валосьсе?
Не, спраўляе вясельле ля млыну
вадзянік, бярэ з рэчкі дзяўчыну.
Вераб'іная ж ноч над вадою
аер тузае, ледзьве устоіць,
разьлівае счарнелае срэбра
хваль па кола струхлелага рэбрах,
ды яно у пячаных сувоях
супачыла, даўно нежывое...

Зорка

Сюжэт узяты з апавядання А. Амфіцеатрава «Лятавіца»

Заплятаюць зоры белыя вузоры
У бяздоньні неба... Ціша... цішыня...
Поўныя пакуты стромкіх хвояў хоры
Гімн сьпяваюць ночы... Ціша... цішыня...

Не шумяць галіны маладой асіны
Аб адвечных страхах, векавой жудзе,
Толькі у лагчыне, дзе туман лёг сіні,
Часам ночны вецер глуха загудзе.

Ўслухайся у словы ветравае мовы,
Ўслухайся у шэпты хвояў маладых:
Многа казкаў дзіўных, песьняў пераліўных
Чуткаю душою зразумеў бы ў іх...

*

— Тут былі калісьці, — зварухнуўшы лісьці,
Пачынае вецер, — не лясы-палі.
Над ракою дзесьці, год таму ўжо дзвьесьце,
Між высокіх жытаў вёскі заляглі.

Там, у нізкай хатцы, жыў хлапец пры матцы,
Сам прыгожы, сьветлы — нібы дзень вясной,
А паяў так звонка, што аж чула сонка,
Голас меў жаўронка, птушкі палявой.

Чуць сьвітае ранкам, а у полі Янка
Ўжо ідзе за плугам і папар арэ...

Паліць сонца з вышы, ўсё замрэ — ня дыша,
А яму і любя, толькі йдзе, пяе.

Ўвечары да хаты цягнецца араты
Адпачыць на сене ці пад кажухом,
А Янук гуляе, дзеўкі забаўляе,
Песьні ім сьпявае недзе за сялом.

Посьле, ноччу, ў поле пад лісьцё таполі
Прывядзе ён коні, сядзе на зямлі,
Коней даглядае, мясечык вітае,
Дзівіцца і лічыць зорныя вагні...

Часта ў Божым моры ірваліся зоры,
Як збліжалась восень, маці горкіх мар.
Ўніз яны зьляталі, гасьлі, прападалі
У бяздоньнях неба між калматых хмар.

Кажуць, што ня зоркі, ангелаў пацёркі
Ў восеньскую ночку сыплюцца дажджом:
Гэта лятавіцы, злыя чараўніцы
На зямлю зьлятаюць, ой, не за дабром!

Зоры ёсьць такія — ясныя, ціхія...
Душы праклятыя там жывуць, чуваць...
І за крыўду гэту да сканчэньня сьвету
Пакляліся мсьціцца — людцаў чараваць.

Спрыкрыцца праклятай жыці незанятай,
Засумуе часам — зоркаю зьляціць.
Скінецца дзяўчынай і брыдзе пуцінай
Грэх па людзях сеяць, хлапчукоў звадзіць.

*

Варажыла ночка, жаляў, чараў дочка,
Агарнуўшы мглою сіняю прастор,
У душу прасіўся, сьпевам дзіўным ліўся
Смутных ночных гукаў ціхі перабор...

Лёг хлапец у полі пад лісьцём таполі
І цягучай песьняй скалыхнуў цішу.
Выліваў маркоты, сумы адзіноты,
Разьядаў сьлязамі горкімі душу...

У нябесным полі ярка, штораз болей
Зігацелі зораў белыя вагні,
Разрывалісь зоры, гінулі ў прасторы,

Гасьлі над зямлёю, гасьлі на зямлі.

Вось агнём зарніцы зорка-чараўніца
У вачох бліснула і зьяцела ўніз.
Толькі сьлед бліскучы, агнявы, мінучы
На мамэнт празь неба ніткаю павіс.

Глянуў хлопец — дзіва: пасьвятлела ніва,
Зорка над зямлёю, над лісьцём ляціць.
Глянуў і падняўся, ледзь перажагнаўся,
А ўжо тая зорка перад ім стаіць.

Зь цемры непрыветнай твар дзяўчыны сьветлай
Выплывае моўчкі і глядзіць, глядзіць,
Апусьціўшы вочы, мо спытацца хоча:
«Што сумуеш, хлопча, што табе баліць?»

Вочы у дзяўчыны — возера глыбіні,
Ад павек кладзеца сіняваты цень.
Валасы дзяўчыны — зорныя тканіны,
Сэрабрыста-белы месяца прамень.

Лёгкае убраньне з мглы правіднай раньня
Абвілося хмаркай каля белых ног...
Ўся яна ірдзіцца, квола сэрабрыцца,
Як адна з тых зораў, што раскідаў Бог.

«Хто ты?» — «Я дзяўчына з хмарнае лагчыны, —
Зазьвінела ціха, бы званкі ў траве, —
А пачула песьні, вабяць так балесьне, —
І прыйшла у поле... слухаць... да цябе.

Пей гучней, я сяду»... Слухае загаду,
Засьпяваў, заліўся, сэрацайка дрыжыць...
А дзяўчына-зорка ўсё сьмяецца горка
І вачмі-бздоньнем жудасна блішчыць...

Скончыў Янка граньне: «Дзеўчынка-каханьне,
Для цябе пайду я на мучэньні, зьдзек.
Будзеш мая жонка — аджыве старонка,
Расьсьвятлее доля: палюбіў навек!

Пэўна, знаеш чары, калі таюць хмары,
Калі гінуць цені ад тваіх вачэй.
Безь цябе мадзеці не магу на сьвеце,
Будзь маёю, любка, падыдзі бліжэй».

Не жалейка плача, стогне небарача,
Не, ня ночны вецер жаласна гудзе, —

А з грудзей дзявочых сыпеў ліецца ўночы,
Кроіць сэрца болем, сьлёзы гора лье...

Пабялелі сеці месяца на вецьці,
Паляцелі зоры з чорных Божых рыз,
Тонкія таполі застагналі з болі,
Апусьцілі вецьце распачліва ўніз.

А душа канае... Але тут зьмяняе
Сваю песьню дзеўча на вясёлы тон...
Расплыліся хмаркі, выплыў месяц шпаркі,
Зазіялі зоры белым жамчугом.

Белыя бярозы, што гублялі сьлёзы,
Загудзелі сьветла, радасна, як сьмех.
Прабудзілісь кветкі, аджылі палеткі,
Ўсё пайшло круціцца, як узімку сьнег.

Скача месяц белы, скачуць зоркі сьмела,
І дзяўчына скача зь Янкаю, пяе...
Валасы сплятае, нібы птушка тая,
Ўсё лягчэй нясецца, ўсё вышэй плыве.

Ад зямлі паволі сілай дзіўнай волі
Адлятае... ўецца сінім матылём,
Над густой пшаніцай зьзяе зараніцай,
А хлапец трымае, зь ёй імкнецца й ён.

«Ой, пусьці, хлапчына, — просіцца дзяўчына, —
Не сваёю воляй я ляту да зор!»
Але дарма б'ецца, яго страшыць, рвецца:
Як каршун з галубкай, праляцелі бор.

«Ой, пусьці!» — «Загіну, а цябе, дзяўчына,
Не пушчу, хай будзе, што захоча Бог».
Ды запелі пеўні дзесь у вёсцы, пэўне,
Ірванулась любка — затрымаць ня мог...

Шуганула ў неба залатыя глебы,
Задрыжэла зоркай — чыстаю расой.
І дагэтуль зьзяе, ночкамі гуляе,
Аж пакуль не ўбачыць сонца над сабой.

А хлапец рвануўся — ў небе апынуўся.
За плячамі крыльцы шэрыя ўзрасьлі.
Жаўранкам, што золкам будзіць нівы, долкі,
Жаўранкам узьняўся ў вышу ад зямлі.

Сьпяць яшчэ пракосы, дрэмлюць ніў палосы,

А малы жаўронак ўжо ляціць, ляціць:
«Цірлі, цір, вярніся, цірлі, адзавіся!»
Да зары вячэрняй жаласна зьвініць.

Толькі, як у горы, сном нялёгкім зморы
Ён засьне у ценю жытніх каласоў, —
Выплывае зорка і сьмяецца горка,
І хлапца-жаўронка зводзіць, злая, зноў.

Бо як сьпіць — сьмяецца, але чуць працнецца,
Зь песняю памкнецца ў неба, да яе, —
Ў зораў карагодзе, ў золаце усходу,
Ў чырвані аблокаў зорка прападзе...

Шчасьце

Вершаванае апавяданьне

Хтосьці па лесе ідзе і сьпявае,
Хутка між соснаў высокіх бялее,
Песьня зьвініць, як згубіўшы надзею,
Сонцу і небу укор пасылае...

Сонца усходзіць... Зьбялеўшыя зоры
Тонуць у рожавым полымі-моры,
Ў чырвань малююцца соснаў вяршыны,
Рожавай робіцца мгла над лагчынай.
Ў лесе паўцёмна. Ільлёвыя змрокі
Ў гушчы хаваюцца соснаў высокіх.
Бор, прачынаючысь, ціха шапоча
Сны-маячэньні канаючай ночы.
Хтосьці па лесе ідзе і сьпявае,
Небу і сонцу жальбу пасылае:
— «Хто ў нас з заранкай на поле выходзіць,
Сілы за працай цяжкой пераводзіць?
Эх, сірацінка так раніцай ходзіць,
Буйныя сьлёзкі на постаць раняе,
Горкую долю сваю праклінае!
Хто ў нас палуднем на ніўцы хінецца,
Дробнымі сьлёзкамі плача-ільлецца?
Эх, сірацінка так з працаю б'ецца,
Белаю ручкаю пот уцірае,
Сьпіну да чорнай зямлі нагінае,

Горкую долю сваю праклінае...»
Цяжка на сьвеце, ой цяжка, бяздольнай,
Хочацца волі шчасьлівай, раздольнай,
Хочацца ласкі, а людзі сьмяюцца,
Людзі чужыя ваўкамі здаюцца.

*

Матка Галіны ў рацэ утапілася,
Бацькі ня ведала нават дзяўчына...
Так і расла, бы ў лагчыне каліна,
Доля інакшая Гальцы ня сьнілася.
Людзі ўзялі сірату, ўзгадвалі,
Людзі кармілі... А болей што... годзе...
Болей дасьць Бог, кажуць гэта ў народзе
Дзеці дражнілі... Пасьля перасталі.
Думнай дзяўчынай Галіна ўзрастала,
Год за гадам прыгажэй расьцьвітала:
Цёмныя косы, ружовыя шчочкі,
Вочы-пралескі ці два васілёчкі,
Белыя, гладкія рукі і плечкі,
Голас, бы плюскат крынічанькі, рэчкі.
Толькі маркотна жылося дзяўчыне,
Плакаць штоноч выпадала Галіне:
Воля, вядома, сірочая воля,
Мачыхай злою была яе доля.
Моўчанькі Галя ўсе крыўды цярпела,
Жаліцца на'т у душы ня умела...
Толькі любіла уночы сядзеці,
Ў цёмнае неба з тугою глядзеці,
Зоркі лілі у душу маладую
Нейкую цішу і згоду сьвятую...
Год за гадам хвойкай вырасла Галя...
Вернай нядзелькай семнаццаць мінула,
Праца цяжкая яе не сагнула:
Стала вышэйшаю, — косы — як хваля...
Сьлёзы вачэй-васількоў не згасілі,
Шчокаў ружовых ня зьмялі, ня змылі,
Крыўды надзеі ў людзей не зламалі,
Злога ня ведала сэрцайка Галі...

*

Хтосьці па лесе ідзе і сьпявае —

Гэта Галінка чаромху ламае.
Ў лесе на краю зялёнай паляны,
Сьветлай расой, як сьлязамі прыбранай,
Сонца з-за цёмнага бору ірвецца,
Скора імгла над зямлёй распаўзецца,
Цень, між камлёў пасплетаны, вузорны,
Сіні, халодны, мясцамі йшчэ чорны,
Зьнікне у золаце раньняга сонца,
Ў ласках вясеньніх, гарачых бясконца...
Ходзіць дзяўчына, чаромху зрывае,
Песьню маркотную ціха сьпявае,
Ходзіць і ходзіць... а дрэвы дарогу
Моўчкі ёй кажуць да гушчы ў разлогу,
Кажуць дарогу да тоні-балота,
Тоні, дзе сонца блішчыць пазалота
Ў плямах рудое, іржавай вадзіцы,
Тоні, аер дзе зялёны хіліцца,
Качкі ўюць гнёзды, маленькіх выводзяць,
Дзівы дзе лес гулам жудасным родзіць.
Там, над балотам, як чула Галіна,
Рэшткі згніваюць старуткага млына,
Мхом зарастаюць, а ў ім, між асокі
Век дажывае млынар адзінокі.
Можа зайсьці варажыці? Ён мае
Сілу дзіўную і моц нялюдзкую,
Чортаву, кажуць... вужакаў гадуе,
Лечыць, варожыць, урокі зьнімае.
Сэрцайка Галі калоціцца, б'ецца,
Так-бы дамоў і пабегла, здаецца.
Ціха ідзе па імховай пасьцелі,
Твар пахаваўшы ў чаромхавай белі.
Холад іголкамі колець у грудзі,
Вось і балота... Хай будзе, што будзе...

*

Госьцю стары чараўніча вітае,
Зь дзіўнай усьмешкай яе аглядае.
Белы, высокі, калматыя бровы,
Сушаны твар, пажайцеўшы, васковы,
Белая вопратка, пояс сатканы
Зь ніцяў грубых, кутасамі прыбраны,
Лапці зь ліповага лыка, аборы...

Самае дзіўнае — вочы, як зоры,
Цёмныя, цёмныя — неба уночы.
Ўсё пахаваюць, што знае, што хоча,
Добрае, злое, насьмешку ці ласку,
Долю праклятую, долю, як казку,
Нейкі агонь у тым поглядзе дзіўным.
Голасам ціхім, глухім, зауныўным
Госьцю стары чараўніча вітае,
Што яна, красная, хоча, пытае.
Шэптам штось кажа старому Галіна.
Шчокі зьбялелі, бы сьнег, палатніна,
Хоча аб долі сваёй запытацца,
З будучым часам таемным спазнацца.
Мо' ужо любіць дзяўчына кагосьці,
Мо' ўжо заняў яе сэрцайка хтосьці?
Не, не аб тым, пэўна, кажа Галінка,
К дзеду схіліўшысь, бы ў полі калінка.
Любіць... ня любіць... а трудна прызнацца,
Сэрца даўно пачынае мо' рвацца,
Хочацца ўсё, усё выліць, сказаці —
Сорамна неяк, ну й трэба маўчаці...
Моўчкі стары чараўнік адыходзіць,
Кій свой бярэ, кола кіем абводзіць,
Коўшык прыносіць сыцюдзёнай вадзіцы,
Жменю ў ваду сыпле чорнай зямліцы,
Кажа дзяўчыне у коўшык глядзеці,
Золкі прыносіць тым часам ды з клеці,
Крышыць іх, сыпле таксама ў вадзіцу,
Ў коўшык, куды і Галіна глядзіцца.
Ціха у чорнай закуранай хатцы...
Моўчкі стары пачынае хістацца,
Штосьці нячутна і глуха шапоча,
Доля-нядолю пытае, прароча:
— «Ўстану я і вайду ў лес-бор паволі,
Зь лесу-бору выйду ў чыстае поле
Сьпінаю устану я там да заходу,
Стану чыстым тварам я да усходу...»
Слухае Галя... чуць дыхае... душыць...
Звон быццам б'е, аглушаючы, ў вушы...
Круціцца хата... Туман ад парогу
Ўстаў... спавівае... ня помніць нічога...
Шэпча вядун і ў ваду заглядае,
Зэлак у коўшык сухіх падсыпае,

Сыпле і кажа ціха, паволі,
Жудасна, глуха, што далей, то болей:
— «Абвяжуся я хмарамі сівымі,
Падпаяшуся ранічнай зарою,
Паабтычуся зоркамі малымі,
Абмачуся чыстаю расою,
Абсушуся сонейка касою...»
Шэпча ўжо толькі губамі аднымі
Тайну вялікую... водзіць вачымі...
— «Ні зьмяніць тых слоў, ні даказаць нікому,
Ні старому чалавеку, ні малому,
Іх замкну я дзесяцьцю ключамі,
Зачыню я дзевяцьцю замкамі,
А ключы па лесе раскідаю,
Ў ціне возера-балота пахаваю...»
Скончыў... Прамовіў вялікія словы,
Словы апошнія ўжо, ключавыя.
— «Будзеш шчасьліваю», кажа Галінцы,
«Дзякуй кажы тэй шчасьлівай хвілінцы,
Як радзіла да жыцьця цябе маці,
Лепшае долі людзём не спазнаці.»
Кажы стары так, яе аглядае,
Зь дзіўнай усьмешкай у твар заглядае.
Дзіўна дзяўчыне... Крывёю гарачай
Ўся залілася і ледзьве ня плача...
Хлеба ня мае, каб дзеду падаці,
Як і сыру сіротцы дзе ўзяці? —
Краскі чаромхі яна сарамліва
Дзеду дае і бяжыць палахліва
Вузкаю сьцежкаю ў вёску ціхую
Зноў працаваць на сямейку чужую...
Сонца, што ўстала, усьлед ёй сьмяецца,
Сэрца дзяўчыны калоціцца, б'ецца.
Верыць, ня верыць ёй сонейка ласкам,
Тэй варажбе, чараўнічым тым казкам?
Мгла распаўзлася, радзее і тае,
Сьветласьцяй раніца Галю вітае.
Звонкая песня да сонца ільлецца,
Сэрца шчасьлівым прадчуцьцем ірвецца.

*

Доля і шчасьцейка, хто вас пазнае,

Тайну жыцьця на зямлі адгадае?
Шлеце надзеі і вабіце марай,
Нам дакляруеце шчасьце, а хмарай
Наша жыцьцё спавіваеце, б'еце
Сэрца штодзень, адпачыць не даеце.
Жыта на ніве яшчэ не дажалі, —
Галю ў гаёчку за вёскай хавалі.
Доўгае жыцьце ёй доля давала...
Эх, на гадочак яго не дастала.
Стаяла ў тыдзень, бы ў цэркаўцы сьвечка,
Хутка схудзелі і шчокі і плечкі,
Вочы-пралескі зусім патускнелі,
Косы адны, як вясною, цямнелі.
Моўчкі дзяўчына цярпела, хварэла,
Моўчкі, нячутна яна дагарэла.
Ўсё варажбу у паўсьне ўспамінала,
Шчасьця і будучай долі чакала,
Лес ўспамінала, і сонца, й фіялкі,
Ўдаль ўсё глядзела паглядам русалкі.
Верыла Галя, што шчасьце ўжо блізка,
Так і сканала, як сонейка нізка,
Нізка стаяла і першыя зоры
Ўжо запаляліся ў небным прасторы...

*

Доля і шчасьцейха, хто-ж вас пазнае,
Вашую тайну хто зглыбіць, хто знае?

Сны

Граюць гусьлі-самагуды,
Песьня-скарга з струнаў рвецца,
То — бы родзіць сны-прычуды,
То — адразу абарвецца...

То — нясецца стогнам смутным
Над паснулымі лясамі,
То — зьнікае дзесь нячутна
За вазёраў паясамі.

Поўна дзіўнае задумы

Ў далях будзіць адгалоскі...
І плыве, радзіўшы сумы,
Тая песьня зь вёскі ў вёскі...

Як бяз сонца не пражыці,
Без начы ня знаць спакою, —
Так бязь песьняў цяжка жыці
Ўрань і позьняю парою.

Зь песьняй можна злой часінай
Смуткі выліць, плакаць, рвацца,
Разам з стайкай жураўлінай
Ў край чужы ляцець, сьмяяцца...

Кажуць казкі: прад вякамі
Не радзілісь вольна песьні.
Думкі вострымі цьвякамі
Рвалі сэрцайка балесьне.

Чалавек, пяюньні — птушкі,
Не пялі, залівалісь,
Спалі песьні-весьялушкі,
Словы ў сэрцах пахавалісь...

Пахавалісь... ды паволі
Ўсе расьлі яны і ўрэшце,
Ўрэшце вырвалісь зь няволі,
Зазьвінелі: «сэрца цешце!

Вылівайце моц каханья,
Каб усе вас зразумелі,
Вылівайце ў гэтым граньні
Ўсё, што моўчанькі цярпелі!»

Ў песьні-скаргі, песьні-думы,
Песьні жарты-сакатушкі,
Паплылі, радзіўшы шумы,
Заліваючысь, як птушкі...

Граюць гусьлі-самагуды,
Песьня-звон са струнаў рвецца.
То — бы родзіць сны-прычуды,
То — адразу абарвецца...

*

«Дзесь за морам-акіянам
Ёсьць старонка дум нясных,

Сноў прыгожых, зорак ясных.
Ў полі, сонцам абліваным,
Ў тэй старонцы прамяністай
Ёсьць высокі белы хорам...
Прыгаством, красою чыстай
Там, падобны ясным зорам,
Расьцьвітаюць у сьвятліцы
Пяць дзяўчынак, пяць сястронак:
Стан прыхільны, гібак, тонак,
Мараў чар з вачэй глядзіцца,
Твары белыя, а косы —
Зьзяньне месяца палосаў...
Ткуць дзяўчына, ткуць ад раньня,
Ткуць вузоры срэбнай пражы...
Хто зь іх песьню, казку скажа,
Хто пачуець птушкаў граньне
Ў час вясеньняга сьвітаньня,
Хто зь іх выйдзе у садочкі
Дзе стаяць чаромхі ў белі,
Дзе ў пагожыя нядзелі
Сонца ўе сабе вяночкі...
Ткуць дзяўчыны, нахіліўшысь
Над дубовымі станкамі
Залатымі абрусамі,
Паясамі з срэбра, зьвіўшысь,
З-пад рукі пывуць умелай
Ніці золата старога,
Срэбра, шоўку ценявога,
Воўны чорнай, воўны белай...
Ткуць дзяўчыны у пакоры
Шматкалёрныя вузоры...
Іх цалуе ясна сонца,
Заглядаючы ў ваконца,
Ім сьпяваюць салавейкі
Свае песьні срэбналейкі.
А вясёлых думкаў хоры,
Тых, што век ня знаюць гора,
Устаюць і вабяць: “Годзе,
Годзе, шэпчуць, працаваці,
Ябрусы шаўковы ткаці,
Пагуляйма на свабодзе!”
Ткуць дзяўчыны сны у кроснах,
Сны прыгожыя, ціхія.

Ў іх і зоркі залатыя
Заплятаюць кветкі з росных
Сенажацяў, і праменьні
Сонца сьветлага, і цені...
І хавае ноч зайздросна,
Ўсё, што выткана у кроснах...

*

Сны тчэ першая дзяўчына,
Шматкалёрных сноў тканіны:
Сны вясёлыя, як дзеці, —
У ружовых ніцях сеці;
Сны гарачыя каханья —
Ў чырвань яркую згаранья.
Крые нудных сноў тканіны
Ніткай шэрай павучыны,
Затыкае сны, як казкі
Ў мілы тон пралескі-краскі,
А сувоі сноў прыгожых —
Крые беляй белых рожаў.

Тчэ другая па калеі
Чуць-зьялены шоўк надзеі...
Тая — сінняй грой адценяў
Тчэ чароўнасьць лятученьняў,
Гэна зноў, ў правідным ценю,
Разлажыўшы на калені,
Чорным шоўкам, срэбрам старым
Ўсьцяж пляце начныя мары...

А астатняя маўкліва
Заканчае ночы жніва:
Хваляй белых аксамітаў
Тчэ спакой душы, ўжо сытай...

Ткуць дзяўчыны, ткуць сястрыцы
Ўсё, што можа нам прысьніцца,
І, зайздросна ноч хавае
Ўсё, што з кроснаў выплывае...

*

А як згасьне дзень між хмараў
Туманы спаўюць зямліцу, —

Ноч нясе ў імглу абшараў
Ўсё, што выткана ў святліцы...

Шляхам месячных праменьняў,
Пуціной дрыжачай зораў,
На зямлю, у свет імкненняў
Йдзе з-за светаваых прастораў

І распальвае настроі
Бліскавіцаю між хмараў,
Разьвівае сноў сувоі,
Расплятае ніці мараў.

Ўсіх замучаных, прыстаўшых,
Ўсіх, спрагнёных адпачынку,
Шчасьця ў шэры дзень ня знаўшых, —
Заварожыць на хвілінкі.

Хай забудуць дзень галодны,
Хай у сьне зазнаюць ласкі,
Заліе іх горам зводным,
Занясе ў краіну казкі..

Ўсю зямлю крылом абыйме,
Закалыша, залюляе,
З сэрцаў важкасьць гора здыйме,
Боль вясняным сьнегам стае...

І над змучаным паэтам
Затрымаецца... схінецца...
А назаўтра сьпеў пальцеца,
Сьпеў, што вытканы за светам»...

Тры браты

Народнае апавяданьне

I

Тры браты канёў сядлаюць
І бацькоў перапрашаюць
Прад абразам на каленях
Прозяць іх багаслаўленьня.

Брат найстаршы — паляўнічы,

Што ў бары дзічыну ліча,
І сярэдні брат — араты,
Што пільнуе поля й хаты,
І малодшы брат — поэта,
Закаханы ў гожацьць сьвету. —
Праз бары, яры, затокі
Едуць сёньня ў сьвет шырокі
Па прыгожую дзяўчыну,
Жонку, любку, гаспадыню.
Тры браты, дубы у полі,
Галавой сягаюць столі,
Як асілкі маюць грудзі
Й не жанаты... Кажуць людзі:
— “Час даўно ўжо, што й казаці,
Мець бацьком нявестку ў хаце:
Покуль з жыцьцем разьвітацца,
Ўнукаў хочацца даждацца!”
Ў дзень прыгожы, яснавокі
Едуць брацьці ў пуць далёкі.
За сялібай, над ракою
Лёс кідаюць: хто кудую?
Старшы брат зьвяртае ўправа,
Праз чароты, ціну става
Ў бор кіруецца, што з хаты
Чуць відаць, як пас зубчаты.
Срэдні — з песьняй удалою
Едзе проста прад сабою,
Едзе ўдаль, дзе каласіцца
Мора срэбнае пшаніцы.
Меншы — ўзяць уліва хоча,
Бо там шчасьце лёс прароча,
Дзе ў вадзе цьвітуць лілейкі,
Божы краскі-самасейкі,
Дзе ў бязьмежнасьць вабяць далі,
Дзе так ясны сонца хвалі!
Едуць, едуць, ад’яжджаюць,
Чуць відаць, зьнікаюць, таюць...
Толькі пыл яшчэ клубіцца
Ды калышацца травіца
На пяшчыстай на сыцяжынцы,
Ля бацькоўскага дзядзінца.

II

Ўецца вузкая дарога
Каля лесу, ля густога.
То крутнецца у лагчыну,
То завернецца ў гушчыну,
Абыходзіць елак сплёты,
Праз дрыгву йдзе, праз балоты.
Едзе старшы брат вясела,
Бор шуміць-гудзе наўкола,
Сіні цень яго хавае,
Сонца косы раскідае,
Шэпчуць хвойкі маладыя,
Байкі, казкі залатыя,
Павявае пах маліны,
Ўспамінае чар дзяўчыны.

Ўецца вузкая дарога
Ў моры жыта залатога.
То — управа крутанецца,
То — уліва павярнецца,
Абыходзіць сенажаці,
Йдзе праз грэблі і праз гаці...
Едзе срэдні брат ахвоча,
Едзе ўдзень і едзе ўночы:
Ясна сонца яго грэе,
Прахалодай вецер вее,
Жыта шэпча яму казкі,
Навяваюць думкі краскі,
Чырванеючы ў травіцы,
Аб дзяўчыне-чараўніцы.

Ўецца вузкая дарога
Каля возера ціхога...
Абыходзіць мора кветак,
Стужкай ўецца праз палетак
Ў даль нязнаную, дзе горы
Ў неба гінуць сінім моры.
Едзе меншы брат, сьпявае,
Песьняй божа сьвет вітае.
Яму шле праменьні сонца,

Вабіць цень густы ў старонцы,
Неба, сонца, хмаркі, дрэвы,
Пчолаў гуд і птушкаў сьпелы,
Матылі на канюшыне
Ўспамінаюць аб дзяўчыне...

III

Ў чыстым полі пры каліне
Тры крыжуюцца дарогі.
На растані — крыж убогі,
Студня, плот, садок і хатка,
А у хаце — дзеўча з маткай.
А й харошая-ж дзяўчына —
Сінявокая Галіна!
Яе вочы — дзьве пэрлінкі,
Як дзьве раньнія расінкі,
Яе косы — жыта хвалі,
Што на сонцы дасьпявалі,
Яе вусны, як маліны,
Стан, як стромкі ствол сасьніны,
Голас сьпеўны, пераліўны
Будзіць сум і вабіць дзіўна...

Старшы брат мінаў ураньні
Крыж і хатку пры растані.
Да крыніцы, дзе каліна,
Па ваду ішла Галіна.
Йшла, ішла, яго спаткала,
Усьміхнулася, і стала...
Старшы брат вачэй ня зводзіць,
Кроў баржджэй у жылах ходзіць,
Сэрца б'е, бы птушка ў клуні
Й, сьмяючыся да красуні,
Ён назад каня вяртае,
Бо знайшоў, чаго шукае
Сватам верне да дзяўчыны,
Ў якой вусны, як маліны.

Срэдні брат быў упалудні
Каля хаткі, каля студні:
З вязкай сьвежай канюшыны

З поля, з працы йшла Галіна.
Йшла, ішла, яго мінула,
Абярнулася й зірнула...
Хлопец стаў. З чароўнай сілай
Сэрца шчырае забіла.
Штосьці сэрца просіць, хоча,
Й, на дзяўчыну ўзьвёўшы вочы,
Ён назад каня вяртае,
Бо знайшоў, чаго шукае:
Сватам вернецца да Галі
Ў якой косы — жыта хвалі...

Меншы брат быў на заходзе
Каля хаткі пры гародзе.
З сенажаці, з лугавіны
Гнала ужо кароў дзяўчына;
Йшла, ішла, яго сустрэла
І пагляд спаткала сьмела.
Меншы брат уздрыгануўся,
Да дзяўчыны ўвесь рвануўся.
Мары, сны адбілісь сэрца
На твары, як у люстэрцы:
Ўвесь ня свой — назад вяртае,
Бо ўжо сон — на яве мае:
Сватам верне да Галінкі,
Ў якой вочы, як пэрлінкі.

*

На дзядзінец узяжджаюць
Тры браты, бацькоў вітаюць,
Прозяць іх багаслаўляці,
На вясельле людцаў зваці.
Тры банкеты, тры вясельлі
Справіць бацька да нядзелі,
Тры красуні, тры дзяўчыны
Ўвойдуць заўтра да радзіны.

IV

Яшчэ сонца ня вітае
З-за кароны цёмнай гаю,

Яшчэ ў лесе, у гушчары
Туману клубяцца хмары,
А ўжо перад старшым братам
Ясны сокал ляціць сватам,
Ляціць сватам да Галіны,
Ў якой губкі, як каліны.

Яшчэ сонца ня відаці
Над мурогам сенажаці,
Яшчэ кропелькі расіцы
Жутла зьзяюць на пшаніцы, —
А ўжо перад срэднім братам
Мал жаўронак ляціць сватам,
Ляціць сватам ён да Галі,
Ў якой косы — жыта хвалі.

Яшчэ сонца не сьмяецца,
Бліск з нябёсаў ня ліецца
Яшчэ толькі гаснуць зоры,
Сьпяць у лесе птушкаў хоры, —
А ўжо прада малодшым братам
Салавейка ляціць сватам,
Ляціць сватам да Галінкі,
Ў якой вочы — дзьзе расінкі.

Старшы брат выкуп багаты
За любую ўносіць ў хату:
Многацэнных кунаў скуру,
Гарнастайкі, собаль буры,
Мёд пахучы, бурштыновы,
Бору, соснаў пах здаровы.

Срэдні брат у хату зносіць
Выкуп свой, прыняці просіць:
Раскладае зьвіткі лёну,
Жыта з роднага загону,
Воўну белую, пшаніцу, —
За дзяўчыну-чараўніцу.

Меншы брат з каня зьлязае,
Ўдзе у хату і выймае
Златалітыя пярсьцёнкі,
Што з чужой прывёз старонкі,
І пытаецца, як ласкі,
Аб дзяўчыне сваей казкі.

*

Так у хаце пры растані
Брацьці зьехаліся ўраньні.
На сябе яны зірнулі,
Дзіўна твары адварнулі,
Усьмяхнуліся панура...
Ой, там будзе, будзе бура,
Бо няма вастрэйшай звадкі,
Як з-за дзеўчыны-загадкі!

V

Сумна, сумна, як каліна
Ўвосень дождж з галін страсае.
Сумна, сумна, як дзяўчына
Дробны сьлёзы вылівае:

— “Ой, чаму, чаму я, маці,
Сьлёзы мушу праліваці?
Каб была я сонцам ясным,
Каб была я ветрам буйным,
Каб была імглою раньняй,
Каб была крыніцай тою
З жыватворнаю вадою, —
Я-бы любых абагрэла,
Абсушыла-б суха цела,
Абхінула-б мглою белай,
Аджывіла-б думкай сьмелай!”

Так заводзіць прычытаньні
Дзеўча ў хатцы на растані,
А у полі вецер вее,
Дробны дождж над полем сее...
Сьпяць браты у сьне глыбокім
Пры кургане, пры высокім.
Іх і дождж сыцюдзёны мочыць,
Ім і сонца паліць вочы,
Іх і вецер буйны сушыць,
І каршун парой варушыць,
Груганьнё кругом лятае,
На грудзёх у іх сядзе,

І вочы дзюбай заглядае...

Што-ж так моцна там паснулі?
Ці-ж і граганья ня чулі?
Ці-ж іх сонца ня збудзіла?
Ї навальніца не змачыла?

Ой, дарма чакаеш, бацька,
Трох сыночкаў да нядзелі
На гучное на вясельле!
Ў жменю лепш вазьмі лшаніцы,
Пасей яе па вадзіцы,
Як пшаніцу пазжынаеш,
Тады дзетак прычакаеш:
Бо навекі ўжо, відаці,
З-за харошага дзяўчаці
Паляглі ў крывавай бойцы
Тры браты, тры братабойцы!

Лебядзінае возера

— «Тут былі калісьці лясы цёмныя,
Цёмныя былі яны, высокія,
Возера ляжала тут нямалае,
Возера ляжала лебядзінае.
Ў возеры тым жыў сам лебядзіны цар,
Жыў ён, цар, з малымі лебядзёнкамі,
Жыў ён, цар, з лябёдачкамі белымі.
Ой, было лябёдкам тут раздоліца,
Згодна яны жылі, ціхамірненька,
Ў возеры адны яны купаліся,
Крыльлейкамі ў хвалях паласкаліся,
Ды прышоў канец іх жыццю вольнаму,
Ды прышоў канец, ужо ня вернецца.
Людзі неяк раз там заблуталіся,
Людзі неяк раз там лебядзёў знайшлі.
Ціха яны к возеру спускаліся,
Стрэлы павыцягвалі калёныя,
Лукі панацягвалі кляновыя,
Білі яны стрэламі сівых лебядзёў,
Білі іх у пёркі, ў грудзі белыя,
Цэліліся ў голавы іх буйныя,

Ўсіх забілі жоначак — лябёдачак,
Ўсіх забілі лебядзёў — маленечкіх,
Цэліліся людзі ў самага цара,
Ў гэтага ў цара у лебядзінага.
І казаў тады ім лебядзіны цар:

— „Гэй вы, людцы, людзі неразумныя,
Лукі вы навошта панацягвалі,
Стрэлы вы навошта слалі ў возера,
Усіх забілі дзетак маіх дробненкіх,
Ім, лябёдкам белым, узялі жыцьцё?
Будзьце-ж вы, людцы, наvekі прокляты,
Прокляты за сэрцайка каменнае,
Шчасьця вам ня знаці супакойнага,
Птушак як пабачыце, — успомніце:
Будзе вам хацецца іх губіці, біць,
Будзе вам хацецца, як яны, лятаць...
А і хто яшчэ на гэтым возеры
Лебядзя заб’е — ці так, ці з умыслу,
Лебядзя заб’е ці каляной стралой,
Ці так скруціць шыю яму белую, —
Хто заб’е, той сам памрэ у возеры:
Ня губі, злы, жыцьця лебядзінага!“

Так сказаўшы, выплыў цар сярэдзінай,
Выплыў, паабтрос ён пёркі белыя,
Узмахнуў крыламі лебядзінымі,
Пахаваўся ў чыстым снім возеры.
Выйдзе ён, як людзюхны зьвядуцца ўсе,
Выйдзе ён з-пад возера глыбокага,
Узмахне крыламі бела-белымі,
Прызаве жанок сваіх лябёдачак
Са дзяцьмі малымі, лебядзёнкамі,
Будуць над людзямі яны суд судзіць,
Суд-судзіць над імі і адказ прасіць...»

* * *

Так казалі Алёнка-залётніца,
Да князёвых ласкаў ахвотніца,
За руку яго трымаючы,
З рукі стрэльбу вынімаючы.
Апусьціўся князь, усьмяхаючыся,
Па траве-мурагу раскідаючыся,

Мо' паверыўшы казцы, мо' так, бо любіў, —
Маладую лябёдку ён, князь, не забіў.
Эх, ня вецер каліначку ў полі ламаў, —
Князь Алёнку туліў да сябе, абнімаў,
Не хмяліначка ля кіёчка завівалася, —
Алёнка да любога князя схілялася,
А ўжо сонейка ў небе нізка было,
За горы-гарыстыя спаці ішло...

* * *

А і хочацца Данілцы спаці,
Цяжка з лаўкі дубовае ўстаці,
А і хочацца, і ня хочацца,
Думкі рэчкаю быстрай коцяцца,
Як паехаў князь на тым тыдні ў лес,
За ласём ішоў, у гушчар улез,
Ад зары скакаў між густых сасон,
Ад капытаў гул нёсся ўдаль, як стогн,
А і ездзіў князь ды пакрыківаў,
Сваіх верных слугаў пакліківаў.
А за іх усьлед разам йшлі псары,
З ім, Данілаю маладым, ўгары.
На Данілцы быў дарагі каптан,
Паяс шоўкавы жамчугом заткан,
Шапка новая, сабаліная,
На ёй пёрка сакалінае,
З-пад яе кудры падалі русыя,
Бровы хмэрылісь нешта густыя,
Углядаліся ўдаль вочы сьмелыя,
Як дзьве зоркі далёкія, белыя...

Ня віхор ляціць і асінке гнецць,
Лятучы праз лес, на бярозы дзьмець,
Гэтак скача Даніла праз старыя пні,
А і скача ён на сваім кані...

Ўсё сьвятлее лес, радзей рад сасон...
З вараным канём на паляне ён...
Ня чуваць сабак, ня гудуць псары,
Бор стары, глухі, як усе бары,
Па бакох кусты маладых ляшчын,
А над імі сплёт векавых галін...

Стаў Даніла, аглядаецца,

У сьляды свае ўзіраецца.

Конь пад ім дрыжыць, капытамі б'е,
У халодны цень, пад кусты заве...
Пад кустамі сьцежачка ўецца,
Тою сьцежкай Даніла імкнецца.
Аб суччо сасон абарваў паяс,
Сходзіць сонейка, ўжо няраньні час,
А Даніла ўсё скача па сьцежачцы,
Ўсё скача, аглядаецца,
У сьляды свае ўзіраецца..

Толькі што гэта за возера ляжыць,
Што за сіняе, прыгожае блішчыць?
Берагі ў яго зялёныя,
Асакою кругом абнясёныя,
Спавітыя чаротам-гаротнікам,
Да нярадасных казкаў ахвотнікам,
Пасярэдзіне лебядзі плаваюць,
Ваду крыльлямі б'юць лебядзінымі,
За сьнягі храшчэнскія бялейшымі,
За росы купальскія чысьцейшымі.

Даніла да возера на кані пад'яжджзе,
Як на той бок праехаць, шукае...
Бачыць чорную грэблю ля млыну,
Бачыць кола праз дрэваў тканіну,
Пена густа з-пад кола нясецца...
Далей хата... дым стужкаю ўецца...

Пад'яжджае Даніла, аглядаецца,
У ваду, у млын узіраецца...

Ня дрыжыць зямля, калі гром грыміць,
Не гарыць зара, калі сонца сьпіць,
А дрыжыць душа маладзецкая,
А іграець кроў удалецкая:

Ля самой вады, дзе з тугі-нуды,
Асака стаіць і глядзіць туды,
Дзе на цёмным дне вадзянік ляжыць,
На сырым пяску, ўвесь у ціне, сьпіць,
Ля самой вады... сядзіць князь, а з ім
Млынара дачка... Праз лісьцё вярбін
Зіхаціць паяс, што як жар гарыць,
Відаць новую сукню князёвую,

Відаць шапку яго атласовую
Ды з аздобаю жамчуговую,
Відаць князевы боты казловыя,
Чуваць князевы словы вяселыя...

Не хмяліначка ля кіёчка завіваецца, —
Не чароцінка над возерам схіляецца,
Не, дачка млыныра усьмяхаецца,
Да князёвых грудзёў пахіляецца,
За пагожы дзянёк прыгажэйшая,
За сонейка ў небе сьвятлейшая...
З-пад павекаў прымкнёных гараць, блішчаць
Яе вочы, дзьве зоркі зялёныя,
Кравяныя каралі на шыі вісяць...
Цела, сонцам і лесам ўспаёнае,
Да вады, як чароцінка, клоніцца,
А як склоніцца, — пераломіцца...

Каля грэблі вярбінаў рад стаіць,
За вярбінай Даніла хаваецца,
У грэблю праз суччо узіраецца,
На дачку млынара заглядаецца.
Любіць князя Алёнка-залётніца,
Да яго пацалункаў ахвотніца.
Валасы чэша ручкаю белаю,
Ў яго вочы ўзіраецца сьмелыя...

Не сакоча за хвойнікам ластаўка,
Не пяе салавейка над возерам, —
Так сьмяецца Алёнка, гаворачы,
На траве з князем седзячы побачы...

Як скацілася за лес сонца краснае,
Якустаў белы месяц заплаканы,
Толькі ў той час яны разьвіталіся,
У апошні раз цалаваліся.

Сонца, сонейка, сонца краснае,
Чаму рана схавалася?

Як-жа мне не хаваціся,
Час да дому варачаціся,
Старым людцам трэ' супакой даць,
Маладым людцам — да зары гуляць...

* * *

А і хочацца Данілцы спаці,
Цяжка з лаўкі дубовае ўстаці,
А і хочацца і ня хочацца,
Думкі рэчкаю быстрай коцяцца...
Ўспамінае Даніла той лес густы,
Ўспамінае возера лебядзінае,
Млын і грэблю за гнуткай вярбінаю,
Ўспамінае Алёнку-залётніцу,
Да князёвых ласкаў ахвотніцу,
Ўспамінае яе вочы зялёныя,
Бліскам месяца, хіба, ўспаёныя...

Ня дрыжыць зямля, калі гром грывіць,
Не гарыць зара, калі сонца сьпіць, —
Гарыць сэрца маладзецкае,
Кроў іграець удалецкая:
Палюбілася Данілцы млынара дачка —
Маладзенькая Алёначка.

Праз тры дні ізноў князь паехаў ў лес,
Зьбіўся з сьцежачкі, у гушчар улез,
Паміж хвой скакаў, на псароў крычаў,
Вараненькага панукаў і гнаў.
Толькі пёркі — раі пчаліныя
Па-над шапкай вілісь сабалінаю...

Зноў за ім усе уздагон нясьлісь,
Крыкі з брэхам сабакаў князёвых зьлілісь,
Зноў Даніла адстаў, прызадумаўся,
На Алёнку, пэўна, уздумаўся...

Вынес конь яго аж на возера,
На ціхое возера, лебядзінае,
Дзе шэпчуцца івы з вярбінаю,
Дзе лілейкі у сінняй вадзе цьвітуць,
Дзе белыя лебядзі на вадзе плывуць...

Не калінка да сонейка цягнецца,
Ня зорачка — месячык выглядае,
Алёнка на грэблі князя чакае,
З белых лілейкаў вяночак сплятае,
Шэпча-варожыць, яго заклікае:

— Ўжо лажыцца раса на кусты лазьняка,
Ужо сонца за хвойкі хаваецца,
Ужо ночная мгла распаўзаецца,

А яго, сакалочка, няма, як няма...

Сакалочак мой ясны, прыгожанькі!
Як бяз ночанькі зоркам не сьвяціці,
Так і мне без цябе не пражыці!
Хмаркі ў небе агнём запаліюцца,
Жоўты месяц з зямлёю вітаецца,
Разгараецца ў сэрцы каханьніца,
Як пасьяла начы расьсвітаньніца...

Любы, любы, прыгожанькі
Сакалочак,
Глядзіцца месяц двурожанькі
Ў наш куточак.
Прыдзі, прыдзі, мой месяцык,
Пакланюся,
Да сэрца твайго, дубочак мой,
Прытулюся.
Табе я дам, табе я дам Вяночак,
На вечнае вітаньніца,
На шчырае каханьніца,
Сакалочак!"

Так Алёнка на грэблі ўсё князя чакае,
З белых лілейкаў вяночак зьвівае,
Шэпча-варожыць, яго заклікае...

Гулкі грукат капытаў з-за грэблі ляціць,
Відаць князеву сукню атласовую,
Відаць шапачку яго шаўковаю
Ды з аздобаю жамчуговаю,
Відаць пёркі на шапцы сакаліныя,
Відаць вараненькага за вярбінаю...

Ярчэй зорачкі над зямлёй гараць,
Сьвятлей месяцык сьвеціць высака, —
Сходзіць князь з каня, да каханкі йдзе,
Да грудзей туліць, абыймаецца...

А Алёначка заліваецца
Шэрай птушачкай-сакатушачкай,
Бы каліначка, хістаецца,
З любым князем вітаецца...

Добра, сонейка, што схавалася
За лясы, за тры высокія,
За палі, за тры шырокія:

Старым людцам трэ' супакой даць,
Маладым людцам — да зары гулядь.

* * *

Не заўсёды сонейку ў небе сьвяціці,
Не заўсёды людзём на зямлі любіці...
Пагуляў князь з Алёнкай-залётніцай,
Да яго пацалункаў ахвотніцай,
Пагуляў з маладзенькай, нацешыўся,
Месяц блізка ўсё ездзіў на возера,
На ціхое возера лебядзінае,
Дзе шапочуцца іва з вярбінаю,
Дзе лілейкі белыя ў вадзе цьвітуць,
Дзе лебядзі белыя па вадзе плывуць.
Месяц блізка ўсё ездзіў... а там... пазабыў,
Ў іншым месцы мо' сэрца сваё весяліў?

Ды й праз хмары зорачкі зьзяюць,
Й пасья крыўды дзяўчыны кахаюць:

Сонца яснае за лес коціцца,
За сады ідзе, за пахучыя,
За рэкі ідзе, за цякучыя,
Па-за хмарачкі хаваецца,
Крывёй неба заліваецца.
Наступае ціха ночка на зямлю,

Наступае, распаўзаецца,
Па глухіх куткох хаваецца, —

А Алёнка ля грэблі ўсё князя чакае,
Шэпча-варожыць, яго заклікае.
А і дзень няма, а і два няма,
А й тыдзень няма, а і два няма...

Б'еца ластаўкай Алёначка,
Б'еца птушачкай у клетачцы:

"Пашкадуй ты мяне, гора горкае,
Ня круцецесь асвы, думкі чорныя", —
Не бярозка у полі зьвіваецца,
Не зялёная нізка схіляецца, —
Так схіляецца, зьвіваецца
Маладзенькая Алёначка...

Не глядзеце на сьвет, вочы ясныя,

Не глядзеце на сонейка краснае,

Закацілася вашае сонейка
За глыбокія рэкі празрыстыя,
За высокія горы-гарыстыя.

Ня цвісьці лілейкам у злую зіму,
Не глядзеці Алёнцы у вочы яму,
Не сплятаці вяночкаў, як краскаў няма,
Ня любіць — мілаваці, як яго няма...

Разлюбіў, ой, Алёнку багаты князь,
Нагуляўся з душою дзявочаю
Да слоў яго здатнай, ахвочаю!.."

Гэтак плача Алёнка-залётніца,
Белы ручкі ламаець гаротніца,
А Даніла што-вечар за вярбой стаіць,
А Даніла што-вечар на яе глядзіць...

Маладзенькай Алёнкі яму шкада,
Запаляецца ў сэрцы на князя злаба,
Сэрца з болю ў грудзях разрываецца...
Падыйсьці ён бліжэй не рашаецца.

Ой, хварэець душа маладзецкая,
Ой, муціцца кроў удалецкая.
Так, здаецца, з распачы дубок-бы зламаў,
Лебядзём-бы галоўкі усім пазьбіваў,
Пух пусьціў-бы высока, пад сонейка,
Пёркі плаваць пусьціў-бы па возеры,
А забіўшы — і сам-бы сьмерць знайшоў,
Ня любіў-бы вась так, не жалеў ізноў...

* * *

Дні плылі, як вада...
Ужо восень прышла,
У шаўкі, у вагні
Бор густы запляла.

І каменныя горы вада прабіваець,
І страх-нерашучасьць ахвота забіваець:

Раз выходзіў Даніла з-за старых вярбін,
Раз выходзіў ён, аглядаючыся,
Падыходзіў да грэблі, да возера,
Падыходзіў да Алёнкі-гаротніцы,

Браў Алёнку з ручку, за белую,
Так казаў ён Алёнцы-гаротніцы:

— «Ой, Алёнка, ой, зорка, до', любка, стагнаць,
Досыць горкае гора сваё гараваць.

На сьвеце ўсё забываецца,
Забываецца, як мінаецца:

Забываюць краскі, што зімка была,
Забываюць птушкі, што сьцюжа была,
Забываець сонца, што хмары ёсьць,
Забываюць росы, што сонца ёсьць,

Бо усё, што прайшло, — забываецца,
Забываецца, бо мінаецца...

Кінь муціць свае вочкі бліскучыя,
Кінь ламаць свае ручкі бялёнькія,
Кінь ірваць свае косы дзявочыя,
Кінь ты думаць аб князю, аб здрадніку!"

Запаліліся вочы Алёнчыны,
Паднялася галоўка шаўковая,
Расчыніліся вусны зьбялеўшыя,
Так казалы Алёнка-залётніца,
За свой век маладзенькі гаротніца:

— "Ой, ты, злы чалавек, адыйдзі ад мяне,
Ён мой любы, ён, ён ня здраднік, не,
Ня любіў — не ласкаў-бы так горача.
Эх, ня сонейка яркае траўку паліла,
Ня ветрык у полі былінку калыхаў, —
Так палілі яго ласкі шалёныя,
Цалавалі яго вусны чырвоныя!

Адыйдзі ад мяне, адыйдзі, ты — ня ён,
Яго вочы, як зоры апоўначы,
Валасы — быццам хвалі шаўковыя,
Яго шчокі — як ранкі маёвыя,
Яго словы за мёд саладзейшыя,
За самога цара разумнейшыя...

А ў цябе вочы шэрым ваўком глядзяць,
Ой, нядобрым агнём, няпрыгожым гараць,
Твае чорныя бровы нахмараны,
Твае русыя кудры нячэсаны,
Твае словы нажом колюць сэрцайка,

Словы злыя твае, невясёлыя"...

Так казала Алёнка, схіляючыся,
Сумна — сумна яму усьмяхаючыся,
За старою вярбою хаваючыся...

Не злавіці саколу лябёдачкі, —
Ён высока лятаець, ды ў вадзе ня гуляець.
Не дастаці Данілцы Алёначкі, —
Доўга любіць сэрца дзявочае
Да ласкавых словаў ахвочае.

* * *

Затужыў Даніла не на дзень, ці два,
Затужыў тут Даніла на месяцы:
Бо як зжоўклі лілейкі на возеры,
Абляцелі лісточкі зялёныя, —
Зьнікла дзесьці дачка млынаровая,
Не спаткаўся ён болей з Алёнаю...

Ой, ня йшлі над зямлёй дажджы дробныя,
Ой, ня сонца за хмары хавалася, —
Хмара вочы Данілы тугой спавіла,
І вясёласць, і жарты кудысь узяла...

Наступала яна, хмара чорная,
На ціхое на небачка сіняе,
Налягала гора-горкае
На Данілава на сэрцайка.

Запрымеціў князь, што маўчыць халоп,
Запрымеціў князь, панахмурыў лоб,
Прыказаў ён паклікаць Данілу к сабе,
Так пачаў князь ласкавыя словы свае:
— "Ой, слуга мой, Даніла, што хмурышся,
Што-ж ты хмурыш усё бровы густыя,
Што ня чэшаш свае кудры русыя,
Ня ўбіраешся ў новыя вопраткі,
Ня ідзеш, як заўсёды, на плошчу гуляць,
На людзей паглядзець і сябе паказаць?
Не пяеш болей песьні вясёлыя —
Ўсё на лаве сядзіш, у ваконца глядзіш,
І удзень, як уночку, маўчыш?
Мо' пакрыўдзіў цябе хто, ня хочучы?
Нездаволен мо' княжаю міласьцій?"

Калі так, толькі слова сказаць, —
Усяму можна раду падаць" ...

Пакланіўся Даніла князю, устаў,
Пакланіўся яшчэ раз, яшчэ раз устаў.
І сказаў тады князю Даніла так:

— "Ой ты, ласкавы князю, што ўздумаўся,
У халопа аб крыўдзе пытаешся?
Не пакрыўдзіў мяне, Данілу, ніхто,
Ўсім у князя я моцна здаволены,
Для мяне князь і добры, і ласкавы,
А пакрыўдзіла холапа долечка,
А пакрыўдзіла яна, наравістая..."

Не зламаць табе горы-гарыстыя,
Ой, ня вырваці пушчы лясістыя, —
Дык і мне не дасі, князю, радачкі!
Адпусьці мяне, княжа, на вольны сьвет,
Адпусьці мяне гора разьвеяці,
Свае чорныя думкі разьсеяці:

Тут, у гэтых харомах з нуды памру,
Тут з сьмяротнай тугі я зусім прападу,
Тут няма ў мяне вольнае волечкі,
Не дасі ты мне, князь, лепшай долечкі!"

Зазлаваўся на гэткае словы князь,
Тупнуў ён з усей моцы нагою,
Узмахнуў ён гняўліва рукою,
Прыказаў ён Данілу замкнуці у склеп,
За шырокія муры каменныя,
За цяжкія за дзьверы дубовыя,
За старыя замкі, за жалезныя.
Прыказаў пасадзіці на тыдзень, і два,
Прыказаў пасадзіці на месяцы,
Кабы волі ад долі халоп не жадаў,
Кабы князю аб волі ужо не казаў,
Каб дарма, неразумны, ня нудзіўся,
Каб дарма чорнай хмарай ня хмарыўся...

А як холапа Данілу пасадзілі,
За ім дзьверы на замкі пазачынілі, —
Князь сабраўся з дружынаю зноў у лес,
У вясняны лес, расцьвітаючы,
Па даўгой зіме аджываючы...

Князь сабраўся з дружынай багатаю,
Ды з гасьцямі, ды з цэлаю хатаю,
Каб на цэлы бел' сьвет панацешыцца,
Пакуль сэрцайка хоча, каб цёшыцца,
Каб сябе весяліць, каб і госьцяў прасіць,
Аб зухвальым халопе зусім пазабыць...

Але доля судзіла па іншаму...
Захацела яна, непазнаная,
Каб здарылася рэч нечаканая.
Хто-ж пазнае яе, долю горкую,
Маўклівую, негаворкую?

Сабраліся... Ды нешта ня ладзіцца,
За пасаду Данілаву вадзяцца,
А Даніла быў першым усюданькі:
Калі ён ідзе — ўся грамада йдзе,
А як ён ня йдзе — дык ніхто ня йдзе...

Няма роўных Данілу ў сырым бару,
Роўных сьмеласьцяй і здагадкаю,
Звонкай песьняю, мовай гладкаю...
Прыказаў князь злажыць кару строгую,
І заняцца Данілцы дарогаю...

* * *

Першы дзень — паляваньне у лесе ішло,
Другі дзень — паляваньне у лесе ішло,
Трэці дзень — паляваньне у лесе ішло,
На чацьверты дзень выйшлі на возера,
На ціхое возера, лебядзінае,
Дзе шапочуць іва з вярбінаю,
Дзе лілейкі белыя у вадзе цьвітуць,
Дзе лябёдка белыя па вадзе плывуць:
Ой, прызнаў князь і возера сіняе,
Ой, прызнаў князь і грэблю з вярбінаю,
Дзе сядзеў ён начамі з дзяўчынаю,
Ой, успомніў ён казкі Алёнчыны,
Ой, успомніў ён словы дзявочыя,
Да ўсялякіх байкаў ахвочыя...

Ўспомніў казку аб тым лебядзіным цару...

Захацелася князю пацешыцца,
Пахваліцца, на ўвесь дзень усьцешыцца,

Пасьмяяцца над казкай Алёнчынай.

Іншы хваліцца — прыгаством сваім,
Іншы хваліцца — сьветлым розумам,
А як князь, — хваліўся толькі сілаю,
Сілай злоснаю, неразумнаю...

Падхадзіла тут доля нядолечка,
Падхадзіла нячутна, ціхусенька,
Кралась полем, лясамі русалкаю,
Праз вазёры плыла вадзянкаю,
Па сьцежцы ішла — нагіналася,
Жабрачкаю прыкідалася.

Йшла з-за мора, мора сіняга,
З чыста поля йшла, з далёкага.
У ваконца яна ня кляпалася,
Ля парогу яна не малілася,
На пярэдні кут не жагналася,
Памалюсеньку йшла, паціхусеньку,
Груганом у вакенца залётывала...

Захацелася князю пацешыцца,
Захацелася князю усьцешыцца,
Пракаціўся стрэл па глухіх куткох,
Пракаціўся стрэл і разьвеяўся.
Узмахнула крыламі лябёдачка,
Узмахнула галоўкаю белаю,
Ой, чырвонай крывёй фарбаванаю,
Куляй князя наскрозь прабіванаю...
Тое ўбачыўшы, князь асьмеліўся,
Засьмяўся ён, зноў нацэліўся...

Ды Данілка ўсё бачыў з-за дзераўца:
Захацелася хлопцу памерацца.
Як стаяў ён за гнуткай вярбінаю,
Ўспомніў князевы ласкі з дзяўчынаю,
Ўспомніў вочы Алёнкі зялёныя,
Бліскам месяца ўночы ўспаёныя...
Бачыў князевы жарты нікчэмныя,
Кроў убачыў на снім на возеры,
Ўбачыў птушку, крывёй фарбаваную,
Куляй князя наскрозь прабіваную...

Не сыцярпела, знаць, сэрца хлапецкае...
(Захацеў, знаць, і сам ён памерыцца,

Ці ў дзявочых славах пераверыцца)
За вярбінай уклечыў, прыцэліўся,
Ды з гарачкі, ці што, перамерыўся:
Кабы ўправа браць, — ён улева браў,
З-за вярбіны на князя, відаць, не ўважаў.

Пракаціўся гук-стрэл па лясных куткох,
Пракаціўся далёка па возеру.
Па ціхаму возеру, лебядзінаму.
Успляснула крыламі лябёдачка,
Ажно пухам вада забялелася,
Адплылася... ў чароце дзесь дзелася.
Але князю... нядобрае сталася:
Дзіўна целама здаровым хістаючы,
Стрэльбу з белай рукі выпускаючы,
Як дубок віхрам-бураю зломаны,
Паляцеў ён бяз крыку, бяз гоману,
Паляцеў у ваду, у бяздоньне хваль,
На астатні баль, на сьмяротны баль...

Ой, дарма, князю, гэтак уздумаўся,
Лепш-бы, князю, ня ездзіў на возера,
На ціхое возера, на сіняе,
На ціхое возера лебядзінае,
Ня ішоў-бы на грэблю, дзе пена ляціць,
Дзе кроплі-вада, як жамчуг, зіхаціць,
Ня ішоў-бы, ў лябёдку-б ня цэліўся,
Можа ў казцы-бы, князь, пераверыўся!

* * *

То было ўсё, ды тое зьмянілася,
То было ўсё, ды тое забылася,
Толькі й сёньня у небе многа хмар,
Бо і праўду-ж казаў лебядзіны цар:

— "Гэй, вы, людцы, людзі неразумныя,
Будзьце вы навекі, людцы, прокляты,
Прокляты за сэрцайка каменнае,
Шчасьця вам ня знаці супакойнага,
Птушак як пабачыце, успомніце:
Будзе вам хацецца іх губіці, біць,
Будзе вам хацецца, як яны лятаць.

А і хто яшчэ на гэтым возеры

Лебядзя заб'е ці так, ці з умыслу,
Лебядзя заб'е ці лятучай стралой,
Ці так скруціць шыю яму белую, —
Хто заб'е, той сам памрэ у возеры, —
Ня губі, злы, жыцця лебядзінага!"

Так сказаўшы, плаваў цар сярэдзінай,
Плаваў, абтрасаў ён пёркі белыя,
Ўзмахіваў крыламі лебядзінымі,
Ой, хаваўся ў чыстым, сінім возеры...
Выйдзе ён, як людзюхны з'вядуцца ўсе
Выйдзе ён з-пад возера глыбокага,
Узмахне крыламі бела-беламі,
Прызаве жанок сваіх лябёдачак
Са дзяцьмі малымі, лебядзёнкамі.
Будуць над людзямі яны суд судзіць,
Суд судзіць над імі і адказ прасіць..."